

Universitäts- und Landesbibliothek Tirol

De syntaxi Apuleiana

Leky, Max

Borna, 1908

1. De partibus sententiae

[urn:nbn:at:at-ubi:2-164](#)

Iam vero hic vel illic non neglecta sunt, quae de singulorum auctorum sermone disputaverunt viri docti, velut quae collecta inveni in illa ephemeride a Woelflinno edita (Arch. f. lat. Lex. u. Gr.).

In rerum dispositione facile invenies me in summis esse secutum Schmalzii historiam syntaxeos latinae (ap. Iw. Muell. 1900³), quem librum magno cum commodo pertractavi; sed nonnumquam ob quaestione meae proprietatem utile esse censui ordinem mutare.

Atque ad extremum addo mihi non semper utile visum esse, omnia cuiusque rei exempla Apuleiana enumerare. Sed ad rem accedamus.

1. De partibus sententiae.

a) De praedicato et subiecto.

1. Saepius apud Apuleium verba finita omittuntur. Quem usum familiaris certe sermonis proprium praecipue priscorum (Plaut., Caton.. Ter.) dictio p[ro]ae se fert; ubi quidem posteriore aetate idem usu venit, ibi plerumque non minus eandem familiarem consuetudinem profert. Ac maxime verba dicendi et faciendi per ellipsis supplenda sunt. Comicorum cf. hos versus: Ter. Phorm. 101sq. Ibi continuo Antiphο ‘Voltisne eamus visere?’ Alius ‘censeo: Eamus; duc nos sodes’. Phorm. 797 Ei, video uxorem: paene plus *(sc. dixi)* sive similia quam sat erat. Plaut. Merc. 352 Nunc si dico ut res est atque illam mihi me Emissa indico, quemadmodum existumet me? Ter. Ad. 656 Quid illas censes? etc. cf. Haul. ad Phorm. 80; Brix ad Trin. 811 (De tali apud Ciceronem usu disputat Madvig ad de fin. I, 9, ex Petronio et Phaedro afferat exempla Haupt op. III, 377, cf. etiam Vahlen Herm. XV, 277).

Huiusmodi igitur apud Apuleium dicendi rationem, quamvis etiam aliunde orta esse possit, tamen pro summo Apulei veterum studio et ostentatione non sine bono iure ex priscorum imitatione repetemus.

Atque verbum dicendi desideratur:

Met. 1,20 Haec Aristomenes. Met. 2,5 haec mecum Byrrhena satis anxia. Met. 2,20 Ad haec ego subiciens: ‘vera memoras’. Met. 1,22 ‘bene’ ego et illico ei litteras Demeae . . trado. Met. 8,18 Sic ille, sed nos . . reliquam viam capessimus. Ap. 11 Sed sumne ego ineptus, qui haec etiam in iudicio? an vos potius calumniosi, qui etiam haec in accusatione; item Ap. 42,44, alibi. Flor. 16 (175,18) sed de hoc tum ego perfectius, cum vos effectius.

Verbi faciendi vel agendi ellipsis statuenda est:

Met. 1,26 quam salve agit, inquit, Demeas noster? quid uxor? quid liberi? quid vernaculi? Met. 4,8 clamore ludunt, strepitu cantant, conviciis iocantur ac iam cetera . . Lapithis . . similia. Met. 6,32 quid aliud quam meum crastinum deflebam cadaver? Met. 1,25 sed non impune (*sc. hoc facitis*), quamquam hic vel alibi etiam alia sup-

plendi ratio potest adhiberi). Met. 3, 13 dii mihi melius, quam ut . . . patiare. Ap. 98 male vos, qui suggessistis. Cum his confer ex comicis:

Ter. Phorm. 80 Noster mali nil quicquam primo. Plaut. Trin. 811 quid illum putas Natura illa atque ingenio? iam dudum ebrius (cf. Haul. et Brix ad hos versus). Phorm. 144 Quid paedagogus ille, qui citharistram? Andr. 804 Quid vos? quo pacto hic? satine recte? 806 Quid Glycerium? (at cf. Pl. Trin. 51 Quid agit tua uxor? Ter. Andr. 267). De aliorum scriptorum tali usu vide Reisig-Haase III p. 831 N 610, Nepotis huius dictionis exempla praebet Lopus 'Der Sprachgebrauch des C. Nepos', Brl. 1876 p. 3., Senecae rhetoris Thomas in Philol. Suppl. VIII 212, cf. etiam Nipperdey ad ann. IV 34.

Hanc verbi faciendi detractionem saepius invenimus ita, ut apud verba auxiliaria (velle, solere, posse) 'facere' mente audiatur. Id ipsum crebro occurrit in comicorum sermone:

Plaut. Men. 752 Ecastor pariter hoc atque alias res soles. Trin. 705 Non enim possum, quin exclamem. cf. praeterea Lor. ad Mil. 220, 262 et Brix ad Capt. 238. Ex locis Apuleianis hoc pertinentibus affero:

Met. 4, 7 quae diebus ac noctibus nil quicquam rei quam merum saevienti ventri tuo soles aviditer ingurgitare (Locutio ipsa ex Plauto est sumpta, cf. Curc. 127 ingurgitat impura in se merum avariter faucibus plenis). Met. 6, 9 cachinnum extollit et qualem solent frequenter irati, caputque quatiens et ascalpens aurem dexteram 'tandem' inquit . . . Ap. 18 quippe haec et alia flagitia divitiarum alumni solent; ibidem: delicias ventris et inguinum neque vult ullas neque potest.

Verba etiam movendi et oriendi per ellipsis omittuntur:

Met. 2, 25 animum meum permulcebam, cum ecce crepusculum et nox proiecta et nox altior et dein concubia altiora et iam nox intempestiva, mihique oppido formido cumulatior quidem, cum . . . mustela . . . constituit. Met. 2, 32 dumque . . . proximamus, ecce tres quidam . . . fores nostras . . . inruentes ac . . . conterriti etc.¹⁾ Quamquam eiusdem structurae exempla apud comicos invenire non potui, similem tamen rationem indicant Ter. Andr. 361 Ego me continuo ad Chremen. Phorm. 482 Quantum metuist mihi, videre hue salvom nunc patruom, Geta! (Summatim cf. Holtze II 21 sq.)

Cum hac Apulei scribendi consuetudine plane congruit, quod formae verbi 'esse' multimodis apud eum omittuntur. Nonnulla certe erunt referenda ad priscorum in dicendo usum, multa vero usitatoria vel pervulgatoria sunt toti latinitati, quam ut tangent nostram quaectionem. Ac primum quidem comicorum est proprium, 'esse' detrahere verbis 'potis poterit'.

cf. Plaut. Trin. 352 Quando equidem nec tibi bene esse potest pati neque alteri. Mil. 457 Sceledre, e manibus amisisti praedam: tam east quam potis Nostra erilis concubina. cf. etiam Brix ad Trin. 352, Lor.

¹⁾ Dubitandum igitur est, an iniuria Helm (p. 95, 9) addat *(fit)* Met. 4, 26.

ad Pseud. 229. Repetunt hoc dicendi genus nonnumquam poetae, in prosa oratione Varro, Cic. Att. 4, 13, 2, Apuleius denique et Fronto (Schmalz. p. 215. 10). Legimus enim Met. 2, 11 quam potestate tutus; atque per coniecturam, sed satis certam idem: Met. 1, 11 quam potestate longissime. Met. 8, 16 quantum potestate (cf. Helm p. 189, 17). Quod ad exemplum persaepe deest 'esse', sicut:

Met. 1, 6 hem, inquam, mi Socrates, quid istud? quae facies? quod flagitium? Met. 2, 7 felix et . . . beatus, cui permiseris. Met. 10, 14 bene, quod. Met. 1, 7 quod unctui, quod tersui, ipse praeministro. Met. 7, 13 nam et alias curiosus et tunc . . . optabam. Ap. 6 quid omnino, quod. Flor. 7 (156, 12) aetas illi cum Socrate, patria Elis, genus ignoratur: gloria vero magna, fortuna modica, sed ingenium nobile, memoria excellens, studia varia, aemuli multi.

Haec exempla, quae facile possunt augeri, laxae sane sunt orationis neque multum distant a liberiore comitorum usu, quamvis ne ab aliis quidem scriptoribus prorsus sint aliena. cf. Schmalz p. 215, 10 a et de comicis Haul. ad Phorm. 46, Brix ad Trin. 535. Id vero, quod saepe 'sunt, est etc.' omittit Apuleius apud partic. perf. pass., atque 'esse' apud gerundium, infin. fut. act., infin. perf. pass., praetermitto ea de causa, quam supra attuli. Coniunctivus 'sit' per ellipsis supplendus est: Met. 11, 23 Quaeras forsitan, quid deinde dictum, quid factum; Met 1, 1 quis ille, paucis accipe (at vide Helm ad h. l); cf. Ter. Andr. 120, Plaut. Pers. 773 et Schmalz p. 216.

2. Adversus legem logicam subiectum ab Apuleio per anacoluthon sive attractionem, quae vocatur, casu obliquo exprimitur (cf. R. Foerster, 'Quaest. de attract.' Berl. 1868, p. 20).

Plat. 2, 12 corporum sanitatem, vires, indolentiam ceteraque eius bona extraria, item divitias et cetera, quae fortunae commoda ducimus, ea non simpliciter bona nuncupanda sunt.

Hanc dicendi rationem saepissime apud veteres (Plaut., Caton., Ter.) invenimus, eorumque vulgarem dictionem Apuleium imitatum esse certe statuendum est. confer quae exempla enumerat Brix ad Trin. 985: Quia illum, quem ementitus es, ego sum ipsus Charmides. Curc. 419 sed istum, quem quaeris, ego sum. Amph. 1009 Naucratem, quem convenire volui, in navi non erat e. q. s.

Simili attractione adhibita scribit Apuleius:

Flor. 7 (152, 14) Alexandro illi, longe omnium excellentissimo regi, cui ex rebus actis et auctis cognomentum magno inditum est, . . . eius igitur Alexandri multa sublimia facinora . . . fatigaberis admirando. Flor. 9 (157, 7)¹⁾ etiam anulum in laeva aureum faberrimo signaculo, quem ostendebat: ipse eius anuli et orbiculū circulaverat et palam clauserat etc. Flor. 15 (167, 4) quin etiam Pherecydes Syro ex insula oriundus, qui primus versuum nexus repudiato conscribere ausus est . . . , eum

¹⁾ nisi forte quis preferat coniungi 'anulum' cum antecedenti 'sibimet compegerat'.

quoque Pythagoras magistrum coluit. Flor. 6 (150, 14) Indi, gens populo-
sa . . . , procul a nobis ad orientem siti . . . eorum igitur Indorum.
Flor. 22 (188, 12) Crates ille Diogenis sectator, qui ut lar familiaris
apud homines aetatis suae Athenis cultus est: nulla domus *⟨ei⟩* VI.
addit¹⁾ cum edit. Vicent. > unquam clausa erat. . Simili ratione est etiam
allocutionis forma: Met. 1, 3 heus tu, inquam, qui sermonem ieceras
priorem, ne pigeat te . . Met. 6, 28 tuque, praesidium meae libertatis
meaeque salutis, si me . . reddideris, quas tibi gratias perhibeo . .
(Fortasse Ap. 2 lectio cod. F retinenda est: ‘calumnia magiae, quae fa-
cilius infamatur quam probatur, eam solum sibi delegit ad accusandum’,
quamvis facilis sit emendatio ‘calumniam’).

Certe affectat Apuleius comicorum sermonem, apud quos pervulgata
est talis structura: Plaut. Mil. 140 Nam unom conclave concubinae quod
dedit miles . . in eo conclavi ego perfodi parietem. Trin. 137 Ille qui
mandavit, eum exturbasti ex aedibus. Bacch. 410 Sed tu, qui pro tam
corrupto dicis causam filio, Eademne erat haec disciplina tibi . .

Alia exempla affert Lor. ad Mil. 140.

3. Eum quoque vulgaris dictionis usum a priscis sumptum esse iudi-
cabimus ab Apuleio, quo nominativi pronominalium personalium ad-
duntur, etsi nulla vis personis inest. Apud optimos quidem scriptores
hoc raro invenies, sed maxime usitatum est apud comicos vel in familiari
epistularum sermone.

Met. 1, 3 Tunc ego in verba fidentior . . inquam. Met. 1, 6 Aristot-
mene, inquit, ne tu . . ignoras. Met. 1, 12 Tunc ego sensi. Met. 4, 11
tunc nos . . comminiscimus. Met. 7, 5 ego sum praedo. Met. 11, 2 Re-
gina caeli, sive tu Ceres . . seu tu caelestis Venus . . seu Phoebi
soror . . tu subsiste. Ap. 1 quae ego cum intellegarem. Ap. 1 quo ego
uno praecipue confitus gratulor. Ap. 2 quod tu cum animadvertisse.
Ap. 4 haec ego de forma respondisse. Ap. 53 ne tu arbitris. Ap. 52
at tu fortasse te putas . . Mund. 9 eam nos vocamus. Flor. 4 (149, 18)
seu tu velles. Flor 9 (159, 1) atque ego me dilectorem tuum profiteor.
Flor. 16 (171, 7) Haec ego ita facta . . didiceram. Flor. 6 (151, 9) libentius
ego . . disseruerim.

4. Saepius vero Apul. in verbis impersonalibus tractandis imitatur
veterum dictionem (cf. Schmalz p. 217, 15). Verba deponentia signi-
ficatione passiva impersonaliter usurpata occurrunt ap. Plaut., Sall., Tac.,
numquam apud optimos scriptores. Atque apud Apuleium legimus:
Met. 4, 33 maeretur, fletur, lamentatur diebus plusculis.

Iam vero sane priscorum auctorum exemplo Apuleius verba ‘piget,
pudet, paenitet’ personaliter construit. Plaut. Cas. 877 ita nunc pudeo.
Caec. Stat. 166 pudebat commemoramentum stupri. Plaut. Stich. 51
Et me quidem haec condicio nunc non paenitet. Alia exempla:
Most. 1165 (adn. Lor.) et Holtze I22.

¹⁾ haud scio an iniuria, cf. enim Pl. Rud. 1240 Ille qui consulte, docte
atque astute cavet, Diutine uti bene licet partum bene.

Met. 4, 33 pigens tristisque pergit. Met. 4, 30 iam faxo huius etiam ipsius inlicitae formonsitatis paeniteat.¹⁾ Met. 5, 6 cum coeporis paenitere (Crebro etiam legimus: pudendus, paenitendus etc., sicut: Ap. 24 quid mihi sit pudendum. Ap. 5, D. Socr. 22; Met. 11, 28 im-paenitenda te pauperiei . . committere, Plat. 2, 17). — Met. 10, 34 legitur: crocus . . defluens . . capellas odoro perpluit imbre. Simili licentia adhibita Plautus scribit Most. 111 (Lor.) Venit imber, lavit parietes: perpluont (cf. Lor. adn.).

In vulgari sermone verba impersonalia nonnumquam usurpantur forma passiva. Apuleius praebet 'puditum est' (Flor. 3 (149, 15), Flor. 9 (157, 11), Ap. 25), item Plaut. et Petron.; apud Plaut., Petron., posteriores scriptores invenimus 'miseretur, pudetur'. Quod ad exemplum Apuleius scribit: Flor. 2 (146, 18) totum istud spatium, qua pluitur et ninguitur. Ac praeterea Met. 4, 1 cum iam flagrantia solis caleretur. cf. Plaut. Capt: 80 quom caletur . . vd. Brix ad h. v.

5. Per abundantiam saepius Apuleius subiectum — nec minus obiectum — repetit per pronomina demonstrativa (is, hic, ille); cf. Vahlen Herm. 33, 258. Is usus familiaris sermonis proprius est praecipueque excolebatur ab Catone et comicis (cf. Reisig-Haase III N. 389 et 380 b).

Plaut. Poen. 119 Ille qui adoptavit hunc pro filio sibi, Is illi Poeno . . hospes fuit. Men. 679 pallam illam, quam tibi dudum dedi, Mihi eam redde. Caton. R. R. 5, 3 amicos domini eos habeat sibi amicos, praeterea vide Brix ad Trin. 328, Lor. ad Pseud. 506, Bach Stud. Stud. II 344.

Ap. 8 belua immanis, crocodillus ille, qui in Nilo gignitur, ea quoque ut comperior . . Ap. 4 Pythagoram, qui primum se esse philosophum nuncuparit, eum sui saeculi excellentissima forma fuisse. Ap. 48 Mulierem etiam liberam . . dixistis . . eam quoque . . corruisse. Ap. 50 animi partem rationalem, quae longe sanctissima est, eam violet. Ap. 89 de aetate Pudentillae, de qua mentitus es . . de ea tibi paucis respondebo. Ap. 39 Utrum igitur putas philosopho . . utrum ei putas turpe . ? Mund. 11 zephyrus vero, quem Romana lingua novit, hic cum surgit, Japygis nomine cieri solet.

Nonnunquam apud pronomen is repetitur substantivum. Met. 1, 2 Thessaliam . . eam Thessaliam. Ap. 4 item Zenonem ait . . eum quoque Zenonem longe decorissimum fuisse. Ap. 53 an quod libertus assiduus . . quod is libertus . . Flor. 15 (167, 20) verba . . ea verba . . Flor. 15 (166, 16) Brachmannos . . eorum ergo Brachmannum . . etc. (cf. Vahlen Herm. 33, 259).

Talis abundantiae ratio invenitur etiam apud veteres (cf. Holtze I 356 et Brix ad Mil. 140 unum conclave . . in eo conclavi). De simili structura disputat Leo, Anal. Plaut. II 24, ex I Ctorum latinitate exempla affert Kalb Arch. Lex. I 84/85 (cf. infra p. 48).

¹⁾ Inuria VI. coni. 'ipsam', neque minus reiciendum est, quod Helm (p. 98, 17) addit *{eam}*.

6. Maxime usitatum Apuleio est, post substantiva sive notiones collectivas pluralem verbi numerum scribere. Certe haec dictio ex veterum imitatione profecta est. Apud eos pluralem numerum per synesin scriptum videmus post ‘pars, quisque, uterque, alter, aliquis etc.’ cf. quae adnotant Lor. ad Most. 115 et Brix ad Trin. 35 et Cap. 500, praeterea Holtze II 198 sq. Lindsay Synt. Plaut p. 5. — Met. (ubi hic usus magis patet quam in ceteris Apulei libris) 4, 2 vulgus . . appellant. Met. 11, 9 sequebatur chorus . . carmen iterantes. Met. 3, 7 conspicio totum populum: risu diffuebant, . . (cf. infra p. 42). Met. 3, 2 populus procurrens . . complevit; aditus etiam . . stipaverant. Mund. 28 pars aquam repetent. Flor. 16 (170, 5) ingens hominum frequentia convenere. Met. 4, 29 nemo . . navigabant. Met. 11, 29 consuluerunt . . sacerdos uterque. Met. 4, 10 unusquisque decurrunt. Met. 8, 27 cervices intorquentes . . sua quisque brachia dissicant. Met. 11, 18 varie quisque . . festinant. Ap. 55 dicite aliquis, si qui forte meminit (cf. Pseud. 1284 aliquis nuntiate (adn. Lor.), Adelph. 634 aperite aliquis). Flor. 20 (187, 13) tota civitas eruditissimi estis. Flor. 23 (189, 24) totum servitium hilares sunt.

7. Duobus substantivis per ‘cum’ praepositionem coniunctis Apuleius numerum pluralem adhibet his locis: Met. 3, 26 vector meus cum asino capita conferunt. Met. 10, 34 Juno cum Minerva tristes. Socr. Prol. p. 3, 23 G. inter se nox cum die differunt (cf. Hildebr. ad Met. 3, 224, 26). Hanc constructionem ab optimis scriptoribus neglectam invenimus apud Caton., Claud. Quadrig., Terent., Sall., Liv. veterumque ad usum Apulei dictionem respicere verisimile est (cf. Holtze II 197 et Schmalz p. 219, 19c).

b) De attributo et appositione.

1. Nonnumquam ab Apuleio adverbia cum substantivis coniunguntur, ut sint pro attributo. Hunc usum reperimus iam apud priscos, praecipue apud comicos (cf. Lor. ad Mil. 11, 741, Haul. ad Phorm. 508), posterioribus temporibus etiam apud Ciceronem raro, cebrius apud Livium et Tac. et Augustae aetatis poetas. Ex Apuleianis tamen, quae mihi certe videntur ad comicorum sermonem accedere, sunt haec.¹⁾

Met. 7, 21 istum pigrum tardissimumque et nimis asinum? cf. Pseud. 135 homines magis asinos numquam vidi. Met. 9, 28 tu autem, tam mollis ac tener et admodum puer (Met. 2, 21 oppido puer es); cf. Trin. 366 sed hic admodum adulescentulust.

2. Perusitatum est Apuleio ac maxime in Metam, duo substantiva coniungere, quorum alterum attributi loco est. Nec non in prisma latinitate hic usus quam maxime floruit, ut hic priscos imitatum esse Apuleium facile possit conici, sicut de Varronis eodem usu iudicavit

¹⁾ Fortasse autem rectius de locis, quos afferam, ita iudicandum erit, ut substantiva adiectivorum locum teneant sicut in locutione ‘homo vere Romanus etc.’

Krumbiegel ‘de Varron. scrib. genere quaest’. Lpz. 1892 p. 16. Rem tamen in medio relinquo, nam bono iure etiam hoc affirmaverit quis Apuleium affectare voluisse poetarum Augustae aetatis¹⁾ dictionem, qui quidem praecipue illum priscorum usum reciperent et excolerent (cf. Schmalz p. 224, 33; de eodem usu Livii: Riemann ‘Etudes sur la langue et la grammaire de T. L.’, Paris¹² 1884 p. 73, Nepotis: Lupus p. 9). Atque praebet Apuleius: Met. 1, 4 deus medicus (Met. 5, 9 — maritus. Met. 5, 26 — pastor). Met. 3, 29 rosae virgines. Met. 4, 32 procis regibus. Met. 7, 11 puella virgo etc. etc. vide alia apud Koziol p. 257 sq.

3. Sicut iam apud priscos scriptores etiam apud Apuleium non raro substantivum cum praepositione coniunctum attributi locum tenet. Haec ratio quamvis nonnumquam apud ipsum Ciceronem (Müller d. off. I 25, 40) inventa certissime abhorret ab eleganti dictione (cf. Reisig-Haase III N. 512). De priscis confer Holtze I 11 sq. (et Lauterbacher ‘Prodigienglaube’ 27, 47).

Exempli causa affero: saepius apud hos legitur ‘de’ cum abl. coni. pro genitivo partitivo. Cato scribit: semen de cupresso, sextarium de eo vino etc. Apud Apuleium legimus: Mund. 26 cuius teeta fulgerent eboris nive, argenti luce, flammis ex auro vel electri claritate. D. Socr. 23 ex auro et argento et gemmis monilia variegata dependent (quocum confert Gatscha p. 147 Verg. Aen. VII 278 aurea pectoribus demissa monilia pendent). Met. 9, 39 miles e legione, factus nobis obvius, . . . percontatur. cf. Plaut. Epid. 206 A legione omnes remissi sunt domum Thebis, Ter. Ad. 541 a villa mercennarium vidi (Kauer. adn.). Met. 1, 9 alium de foro. Met. 9, 10 pistor de proximo castello. Met. 8, 31 salus de mea morte. Met. 7, 22 mortem de lupo etc. Alia vide apud Koziol p. 331 sq.

Ad instar comicorum certe locutionum dicta sunt: Met. 1, 12 infit illa cum gladio; cf. Plaut. Pseud. 154 (Lor.) Te cum securi caudicali praeficio provinciae. Plat. 2, 22 hunc eundem cum eiusmodi voluptate oportet vitam vivere honestam. Met. 4, 32 Interea Psyche cum sua sibi perspicua pulchritudine nullum decoris sui fructum percipit. Met. 2, 24 calida cum oenophoris et calice. Met. 1, 18 caseum cum pane ei porrigo. Cum his confer: Plaut. Most. 463 Di te deaeque omnes faxint cum istoc nomine . . . (adn. Lor.), Pseud. 298 mihi quidem profecto cum istis dictis mortuost, Ter. Hec. 134 At te di deaeque perdant cum isto odio (cf. Haul. ad Ter. Phorm. 465, Lor. ad Pseud. 154). Simili denique ratione scribit Apuleius Met. 3, 5 cum me viderent in ferro.

4. Ad alia ut transeamus: Apuleius scribit Met. 2, 14 id omne latrocinalis invasit manus, quorum . . . audaciae repugnans . . . ‘quorum’ hic per synesin intellegitur. Eodem modo Plaut. Mil. 185 ut ne quoquam de ingenio degrediatur muliebri Earumque artem et disciplinam obtineat

¹⁾ Tota prorsus patet haec quaestio, quanti sit momenti ad Apulei scribendi consuetudinem imitatio poetarum dictionis — nec minus etiam linguae Graecae. Poetarum quidem in studiis permultum esse versatum Apuleium ostendit Gatscha in diss. supra 1.

colere. Similia Plauti exempla adnotat Lor. ad. h. v. Ex Apuleio praeterea addantur: Flor. 6 (151, 11) est apud illos genus, qui . . novere. Flor. 9 (154, 17) genus invenitur, qui . . malint (Idem nonnumquam etiam apud Cic.; cf. Kühner L. Gr. p. 20). cf. etiam Flor. 20 (187, 13) et 23 (189, 24): supra p. 11. Varia persaepe ratione adhibent comici hanc per synesin constructionem (scelus qui, patronum quae etc.; cf. quae adnotat Lor. ad Most. 242).

Addo hoc loco quandam Apulei dictionem, quae et ipsa mihi videtur respicere ad comicorum sermonem: Ap. 23 profiteor mihi ac fratri meo relictum a patre HS XX paulo secus, idque a me longa peregrinatione imminutum. Ap. 71 avus modicum reliquerat, mater sestertium quadragies possidebat, ex quo sane aliquantam pecuniam . . filiis debebat. cf. Plaut. Trin. 403 sq. minas quadraginta accepisti a Callicle. . . Quid factum est eo? Pronomen 'eo' singulari numero ponitur, quamvis pertineat ad 'quadraginta minas'. Hanc vulgaris sermonis dictionem illustrat Brix ad Trin. 405.

5. In appositione saepius adhibetur parataxis pro hypotaxi. Hoc veterum dictionis exemplo Apuleium facere, sane est, cur putemus (cf. Schmalz p. 225, 37). Ennius ap. Cic. Fam. 7, 6, 1: quae Corinthus arcem altam habebant, Plaut. Capt. 232 Nam fere maxuma pars morem hunc homines habent, Mil. 204 Dextera digitis rationem computat, Cato R. R. 93 postea amurcam cum aqua commisceto aequas partes (Holtze I 8). Quemadmodum Apuleius seribit: Met. 9, 9 manipulus armati supercurrunt equites. Met. 1, 21 comites uterque . . abierunt. Met. 1, 5 si Thessalam proximam civitatem perveneritis (cf. Helmii adn. p. 4, 20). Met. 2, 4 inter medias frondes lapidis Actaeon simulacrum (simul. seclusit VI. et Helm [p. 28, 8] exemplo Scriverrii, sed iniuria). Ap. 59 tribus milibus nummis (non deest hoc in vulgari dictione; cf. Schmalz p. 225, 37 adn.). Eadem sane est ratio locutionis Met. 4, 14: eiusque probe nudatum carnibus corium . . tergus omne rasura studiosa tenuamus (VI. comi. 'nudato . . corio'). Haud dissimiliter est dictum: Mund. 4 quae sapiens genus, homo, communibus usibus fabricatur. Bene cum hoc potest comparari Plaut. Most. 19 Augebis ruri numerum, genus ferratile.

Quamquam nostrum de hac Apulei dictione iudicium id moderatur, quod etiam poetae nonnumquam hunc liberiorem usum sibi concesserunt. De his disputat Leo ad. Culic. p. 37: Cul. v. 51 scrupula desertas haerebant ad cava rupes; 'haerebant igitur ad scrupula cava, desertas rupes'. Prop. I 19, 13 formosae veniant chorus heroinae; alia exempla ap. Leon. l. l. Ex poetarum igitur licentia si quis velit Apulei dictionis originem ducere, haud poterimus refutare. Hic sicut saepius in nostra quaestione facile potest in utramque partem disputari.

6. Aliud Apulei proprium hic praetermittere nolim, quamvis ne de hac quidem re certe iudicare audeam. Dicit enim Apuleius Met. 10, 18 equis Thessalicis et aliis iumentis Gallicanis. Met. 8, 16 iamque me . . ceteros equos antecellentem mirabantur (die übrigen Tiere, nämlich die Pferde). Met. 8, 23 equi atque alii asini . . praestinantur (Brakman,

Mnemos. 1906 p. 357). Eadem nonnumquam dictio apud Livium invenitur (cf. Fügner Lex. Liv. p. 939, 53 et Reisig-Haase III p. 46 sq. N. 349). A nonnullis viris doctis pro graecismo habetur (cf. Munro ad Luer. I 116). Evidem apud veteres inquisivi propter liberam apud eos appositionis usurpationem, cuius supra protulimus exempla. Certum autem exemplum inveni unum: Plaut. Merc. 174 Salvast navis: ne time. Quid alia armamenta? Salva et sana sunt. Duobus aliis locis per emendationes leguntur: Curec. 150 a hunc nos habemus publicum: illum alii publicani (Kiessl., Fleckeis. Jahrb. 97 [1868] p. 624); Men. 839 Ita illa me ab laeva rabiosa femina adservat canis, Post autem illic hircus alias.

c) De notionibus praedicativis.

De studio Apulei adiectiva pro adverbii usurpandi (cf. Koziol p. 259 sq.) hic disserendum non est — poetarum enim more fit —, nisi vero hue pertinet Met. 2, 14 Arignotus unicus frater meus sub istis oculis miser iugulatus est. Hoc enim ipsum adiectivum ita saepe apud comicos usurpatum et eodem loco collocatur. cf. Mil. 8 quae misera gestit, Lor. ad h. v. et Haul. ad Phorm. 96.

Praedicativum 'nullus' pro 'non' vulgariter dictum comici Apuleium docuerunt; cf. quae adnotat Brix ad Trin. 606 At tum tu edepol nullus creduas etc. etc. (cf. etiam Kroll 'de Symmachi studiis', Bresl. Phil. Abhandl. VI p. 35). Met. 7, 17 nullus ... desinebat vulnus obtundere. Met 8, 16 nam lupi ... nulli contra nos aditum tulerunt ac ne procul saltem ulli comparuerant. Met. 8, 19 an nulli scitis? Met. 8, 21 nec ullum usquam senem comparere illum. Met. 9, 30 nullus respondit dominus. (Met. 4, 32). Ap. 29 quos tamen nulos ad testimonium produxere, quippe qui nulli fuerunt, ibidem: cuius tamen quantitatem nullam taxavere.

Cum poetarum praecipue usu congruere mihi videntur praedicativa nonnumquam ab Apuleio per prolepsin scripta, sicut Met. 11, 7 mare quietas alluvies temperabat. Ap. 17 mutuarias operas ... cambies etc. etc., quamvis apud veteres talis dictio non sit inaudita (cf. Schmalz p. 227, 42). Singulare quadam ratione Apuleius in Metam. adhibet pleonastice 'praesens'. Met. 2, 29 uxor capit praesentem audaciam. Met. 9, 1 periculum grande, immo praesens exitium conflavit aliud. Met. 8, 14 nequiens idoneum exitium praesenti clade reddere (cf. Hild. ad h. l.). Cum hoc usu similem pleonasmum comparare nolim omittere, per quem idem verbum usitatur praecipue apud comicos; cf. Plaut. Most. 427 Ludos ego hodie vivo praesenti hic seni Faciam. Ter. Ad. 393 non quia ades praesens, alia exempla apud Lor. ad Pseud. 1125, Kauer ad Ad. 393.

d) De adverbii.

Contra elegantis dictionis leges verbum 'esse' coniungit Apuleius cum adverbii. Hic quin imitetur vulgarem comicorem sermonem, vix

est dubium (quamquam talia etiam ap. Cicer. nonnumquam occurant; cf. Kühner L. Gr. 7). Mund. 1 hi vertices ita sunt, ut. Mund. 33 habitus orantium sic est. D. Socr. 12 qui potest videri perfectius¹⁾ fuisse, qui . . . migrat. Ap. 87 cuivis palam est . . . Ap. 19 frustra es. Plat. 1, 23 nec frustra est, quod sola virtus fortunatissimos potest facere. Plat. 2, 22 nec frustra hic talis amator est turpium voluptatum (cf. Kroll de Symm. p. 33; Reis. Haase III N. 392). Flor. 3 (147, 18) in omnibus ferme ante est spei rudimentum quam rei experimentum. Perusitatum comicis est: sic sum, frustra sum etc. (cf. Lor. ad Pseud. 656, Brix ad Capt. 120). Tri-tissimum illud quoque 'bene est' ($\chiαλῶς$, $\varepsilonν\ \check{\chi}\epsilonι$) et apud Apuleium et apud comicos (Met. 3, 25; 6, 8; 10, 14; Ap. 36, 84; cf. Brix ad Capt. 700).

e) De casibus.

1. De genetivo.

Accedit Apuleius ad prisorum genus dicendi eo, quod secundum familiarem consuetudinem saepe genetivos 'loci, locorum, gentium' adverbii apponit, quem usum praeterea repieres in Ciceronis epp., ap. Sall., Vitr., Gell. etc. (cf. Schmalz p. 237, 62). Atque nunc componam nonnullos Apulei locos cum quibusdam Plautinis paribus vel similibus (quibus in enumerandis sequor Blomquistum 'De genetivi apud Plautum usu', diss. Helsingf. 1892 p. 58 sq.). Flor. 16 (174, 16 et 175, 24) ubique gentium; cf. Asin. 287 ubiubist gentium (Mil. 1379), Pseud. 619 ubi . . gentium (Rud. 469 etc.), Merc. 434 ubinamst . . gentium. — Met. 7, 9 (Ap. 42) ubi locorum. Ap. 40 ubicumque locorum. D. Socr. 18 sicubi locorum (Met. 8, 21 quonam loci puer decidisset); cf. Capt. 958 ubi loci (Merc. 986 etc.). — Met. 2, 20 usquam gentium. Flor. 14 (163, 19) uspiam gentium; cf. Aul. 411 usquam gentium (Poen. 825, Pseud. 98 etc.), Pseud. 402 etc. nusquam gentium. — Met. 9, 17 minime gentium. cf. Merc. 421 minume gentium (Poen. 690). Alia huius usus Apuleiani exempla vd. apud Koziol p. 141 et Kretschmann p. 126.

Persaepe neutra pronominum genetivum sibi adsciscunt, ubi optimi scriptores substantivum et pronomen eodem casu inter se coniungunt (cf. Ebert 'De syntaxi Frontoniana', Acta Sem. Erl. II p. 311). Huius quoque dictionis Apuleianae originem reducendam esse ad comicorum, praecipue Plauti sermonem satis elucebit ex his (Plauti exempla ap. Blom quist p. 40 sq., Terentii usum illustrent nonnulli Phorm. loci: 421 nil rei, 741 quid rei, 853 quantumst hominum, 561 quidvis oneris etc.): Met. 1, 12 (11, 20; 1126 etc.) quid rei; cf. Plaut. Epid. 203, Merc. 964 Men. 764, Pseud. 1120 etc. — Met. 1, 2 quid sermonis agitarent; cf. Poen. 822 quid habeat sermonis, auscultabo. — Met. 1, 8 quid mulieris est; cf. Poen. 856 nescio quid viri sis. — Ap. 58 si quid eius facere yellem; cf. Cas. 556 si quid eius esset, Aul. 802 quid huius verum sit, cf. etiam Lor. ad Mil. 1153. — D. Socr. 1 naturam quod eius . . . pertinet (praeterea

¹⁾ Kroll scr. 'perfectus' (ut M).

ap. Caton., Rhet. ad Her., Cic. epp., Gell., Schmalz p. 238, 62 a; Plaut. Cas. 772; cf. Brix ad Mil. 1153). Flor. 17 (176, 4) utrumque eius a me, Scipio Orfite, longe abest. — Met. 10, 8 quod aetatis sum, ap. Plaut. 'quod' cum genet. coni: Blomquist p. 55 — Flor. 15 (165, 21) id aevi; cf. Asin. 71 id aetatis. — Met. 1, 15 illud horae; cf. Mil. 659 illuc aetatis, Rud. 453 illud mali. — Met. 5, 29 hoc aetatis puer. Ap. 98 puer hoc aevi. Ap. 5 (56) ad hoc aevi; cf. Bacch. 343 hoc aetatis senex. — Met. 1, 15 qui hoc noctis iter incipis; cf. Amph. 154 qui hoc noctis solus ambulem, Cura. 1 Quo ted hoc noctis dicam proficisci foras.

Iam vero veterum more a 'mille' pendet genetivus. Met. 7, 4 mille aureum. Met. 2, 23 mille nummum; cf. Trin. 425 Mille drachumarum, Lor. ad Mil. 1079.

'Affatim' coniungit Apul. cum genetivo Met. 2, 19 utensilium pollemus affatim. Idem Plautus: Mil. 980, Men. 457, Cist. 238. Comparandi denique causa afferro Ap. 28 quoniam mihi largiter aquae superest — 'largiter est alicuius rei': Plaut. Rud. 1188, 1315, Truc. 903, Symm. VIII, 23, 3 etc. (cf. Kroll de Symm. p. 34).

In adiectivis cum genetivo iungendis Apuleius quamvis certe poetarum licentias affectet usumque Taciteum, nonnumquam tamen quaedam a veteribus recipit (cf. Schmalz p. 239).

Met. 5, 21 incerta consilii titubat — Plaut., Enn., bell. Afr., etc.; cf. Arch. Lex. XIII 412 (de 'certus' Taciti sane exemplo c. gen. coni. cf. Brakman Mnem. 1906 p. 352). — Ap. 41 illex animi Venus; cf. Plaut. Poen. 745 Qui illi malae rei tantae fuimus inlices. — Met. 6, 31 mendaci fictae debilitatis; cf. Plaut. Asin. 855 si huius rei me mendacem esse inveneris. — D. Socr. 3 impos veritatis; cf. Plaut. Cas. 629 — animi (Trin. 181), Fronto; cf. Ebert l. l. p. 313. — Met. 4, 13 digno fortunae suae splendore. Met. 10, 12 providentiae divinae condignum exitum; cf. Trin. 1153 dignus salutis (Nonio teste; cf. Brix a. h. v.). — Met. 1, 23 Thesei illius cognominis patris tui virtutes; cf. Blomqu. l. l. p. 108.

Verba, quibus quidem ad veterum exemplum genetivum adponat Apuleius, haec habeo quae afferam.

Flor. 14 (163, 10) adeoque eius cupiebatur. Met. 9, 23 noscenda rei cupiens; cf. Plaut. Mil. 964 (Lor.) cupiunt tui, Mil. 997 huius cupiens corporist; cf. Lor. ad Mil. 964, de 'cupiens' vide etiam Arch. Lex. XIII, 411. — Aequo atque 'plenus' construit Apuleius 'completus' Met. 3, 2 ministris et turbae miscellaneae cuncta completa, cf. Plaut. Men. 901 qui me complevit flagiti et formidinis (Amph. 1016, 470). — Met. 2, 2 vere or ignotae mihi feminae. Met. 8, 7 parentum suorum . . . reverens; cf. Lor. Mil. 964, Cic. ad Att. 8, 4, 1, Plin. ep., Varr. sat. — Ap. 73 mihi quoniam soli ait rerum omnium confidere sese et credere (cf. Helmii app. crit.); Plaut. Asin. 459 quoii omnium rerum ipsus semper credit (Truc. 307). Atque Apulei proprium est:

Socr. Prol. (p. 4, 7 Goldb.) praedae . . . inductricem compotivit. Met. 11, 22 diem, quo me maxumi voti compotiret (certa Lips. coni.). Plautus construit: 'compotire alqm alqa re' (Rud. 911), sed: 'potire alqm alicuius

rei², sicut Amph. 178 eum nunc potivit pater servitutis. cf. Brix ad Capt. 82. — Addatur denique: Ap. 91 nauci non putabo, quocum compares Lor. ad Most. 1041. — Ad 'frugi (bonae)': Met. 4,8; 4,9; 10,34 alibi cf. Brix ad Capt. 956.

2. De dativo.

Priscae latinitatis consuetudine apud Apuleium contra optimam dictionem pendet casus dativus ab his verbis: Mund. 30 ordinibus principes curant, ibidem: curatque omnibus occulta vis. D. Socr. 2 quibus, singuli curant. D. Socr. 6 curant . . vel somniis conformandis vel extis fissiculandis . . D. Socr. 16 certis potestatibus curant. Ap. 12 solis hominibus et eorum paucis curare. Ap. 36 rebus meis curat. — Met. 11, 22 procurare supplicentis. Plat. 2,9 utilitati animae procurat. cf. Brix ad Trin. 1057 qui rebus curem puplicis, Ebert l. l. p. 314, Gell., Tertull.; cf. Reis. Haase III N. 544 c. Plaut. Stich. 94 bene procuras mihi.

Duobus locis Hildebr. (Flor. 16, II p. 71 et Mund. Prooem. II p. 336) substituit per coniecturam 'decerere' ita ut dativum regat. Quae si probes, imitatur hic Apuleius priscos. cf. Hild. a. h. l. et Ebert l. l. p. 314. — Flor. 21 (187, 25) hisce igitur moramentiis omnibus . . devitare. Haec constructio singularis (cf. Hild. II p. 97) facile explicatur ex analogia verbi 'vitare' a Plauto cum dativo coniuncti, ut Poen. Prol. 25 vitent ancipiiti infortunio, alibi; cf. Holtz. I 298. Haud magis usitate dictum est: Plat. 1,2 Plato . . aequiperavit divum potestatibus. Hoc verbum eadem ratione adhibitum praeterea occurrit: Enn. Ann. 131 — mis concordibus. Pac. trag. 401 Iovi —. Sicut vero apud comicos etiam ap. Apuleium a verbo 'auscultare' pendet dativus. Ap. 94 quos Rufino et similibus auscultarit. Ap. 83 improbo ac nefario homini auscultarent; praeterea saepius in Metam. (5, 25; 6, 17; 8, 31; 6, 31); cf. Plaut. Poen. 1406 (sorori), Pseud. 238 (animo), Rud. 515 (mendaciis), cf. Brix ad Trin. 662.

Atque cum vulgari comicorum sermone bene possunt comparari hi loci: Ap. 100 qui tibi (certa emend. pro 'ibi' codd.) plurimas postea contumelias dixit coram et adiuvante patruo fecit. Met. 8,8 Mi coniux, quod tibi ab alio dici non licebit. Met. 6,19 mortuos, quibus iam nil mali potest facere. Met. 1,2 gloriam nobis faciunt. Confer ad haec Plaut. Pseud. 360 quamquam multa malaque dicta dixistis mihi, Most. 435 hau causast, illico Quod nunc voluisti facere quin facias mihi. Lor. ad hos duos versus longius illustrat familiarem hunc sermonem.

Alienum ab eleganti dictione, sed usitatum apud priscos est, dativum adscribere locutioni 'mihi est nomen etc.' (cf. Schmalz p. 244, 74 adn.). Idem apud Apuleium usu venit: Flor. 6 (151, 12) ideoque¹⁾ adgnomen illis 'bulbulcis' inditum. Flor. 7 (152, 15) cui . . cognomentum magno inditum est. de Plauto vide Trin. 8 Primum mihi Plautus nomen Luxuriae indidit (Brixii adn.).

^{co}
1) F.: idq. adgnomen (cf. VI.).

Saepe Apul. dativum subicit substantivis, ubi optimi scriptores adhibent genetivum. Quam Apulei proprietatem his temporibus tetigerunt Helm, Phil. Suppl. IXp. 539 et Brakman Mnem. 1907. Eorum sententia Apuleius hac in re e Taciti sermone hausit, sed affirmaverim Apuleium hic esse imitatum illum ipsum familiarem sermonem, quem e priscis cognovit. Apud hos enim praecipue hunc usum excultum invenies. Nonnulla ex iis ut afferam: Ter. Phorm. 872 Patruos tuos est pater inventus Phanio, uxori tuae. Plaut. Most. 1154 Omnia primum sodalem me esse scis gnato tuo. Mil. 271 Nam illic est Philocomasio custos, meus conservos, qui it foras. Multa praeterea exempla praebent Hauleri vel Lor. ad hos versus adn.; cf. etiam Lor. ad Most. 92. Disputat Landgraf quoque de hac priscorum ratione dicendi (Arch. Lex. VIII 66) respicite in exemplis proferendis cum alios tum Apuleium (De eodem Senec. rhet. usu cf. Thomas Philol. Suppl. VIII p. 182). Ac nunc iam nonnulla ex Apuleio: D. Socr. 24 semper ei comitem voluit esse prudentiam. Socr. Prol. (p. 2, 9 G) Socrati discipulus. Plat. 2, 6 cui . abstinentia comes est. Plat. 1, 2 ex isdem genitoribus Glaucus et Adimantus ei fratres fuerunt. Ap. 56 quod purissimum est rebus divinis velamentum. Ap. 100 mihi heres esto (bene possunt comparari Naev. com. 58, Plaut. Men. 493, Curi. 639, Lex agr. C. I. L. n. 200, 64; cf. Landgr. I. l.). Ap. 51 an esset mulieri caput grave. Ap. 98 ipse domi tuae rector, ipse familiae dominus, ipse magister convivio. Met. 11, 27 me quoque peti magno etiam deo famulum (Vl. hoc usu Apuleiano neglecto inepite emendat). Met. 1, 14 damnatae iam cruci candidatus. Met. 7, 5 deo Marti clientes. Met. 9, 18 medelam cruciatui deprecatur.

Agamus nunc de dativo ethico sive commodi vel incommodi, qui in Metam. fere solis, quamvis crebro, occurrit. In hoc quoque usu, ut est sermoni familiari proprius (cf. Schmalz p. 245, 76), accedit Apuleius ad veterum dictionem. Met. 2, 13 exoptatus nobis advenis. Met. 9, 7 hoc tibi dolium nimis vetustum est. Met. 9, 5 sicine vacuus . ambulabis mihi. Met. 8, 20 avum sibi saepicule clamitantis. Met. 4, 21 sic nobis perivit. Met. 8, 1 nobisque misella . Manis adivit. Ap. 63 morem mihi habeo. E comicis nonnulla afferam comparanda: Plaut. Capt. 835 Oh mihi . in tempore advenis, Men. 139 non potuisti magis per tempus mihi advenire (Most. 574, Pseud. 670), Stich. 615 habeas tibi, Merc. 987 habete vobis. Quemadmodum Plautus dicit: video, memini mihi etc., cf. Brix ad Mil. 331. Huc pertinet illud ab Apuleio comice usurpatum: Met. 5, 26 toro meo divorte tibique res tuas habeto; cf. Trin. 266 Apage te, amor: tuas res tibi habeto (Brixii adn.).

Iam vero Apuleius praebet saepius dativum apud 'cavere, metuere'. Met. 2, 5 cave tibi . a malis. Met. 9, 27 nihil de me tibi metuas. Met. 5, 21 (5, 25) sibi metuentes. cf. Plaut. Men. 154 eo mihi abs te caveo cautius, Bacch. 739 proin tu ab eo ut caveas tibi. Hunc ad locum addo 'em' particulam cum dativo ethico iunctam. Ap. 25 em tibi; Ap. 63 em vobis, quem scelestus ille scelestum nominabat. De Plauto vd. Lor. ad Pseud. 151 et Brix ad Trin. 3.

Saepe denique ab Apuleio dativus praedicative appositus verbis esse, tribuere etc.³ et dativus finalis, qui dicitur, adhibetur. Atque in illa huius dictionis frequentatione certe inest prisorum generis dicendi imitatio, optimi enim scriptores raro utuntur hac constructione (Caesare excepto, qui excolit hac in re rei militaris locutiones; cf. Schmalz p. 246 sq.). Pro prisorum exemplis habeas haec: Trin. 356 comitati (632 odio) esse, Most. 633 arraboni has dedit quadraginta minas (Ter. Haut. 603), Most. 1140 faenori argentum sumpsisse, Pseud. 87 si me opponam pignori (Ter. Phorm. 661) etc.; cf. Holtze I, 307 sq. et Landgraf Arch. Lex. VIII, 56. Exempla Apuleiana sunt: Met. 9, 36 iste sermo truculentiae hominis nutrimento fuit. Met. 10, 19 non mediocri quaestui . illi fuerim. Ap. 28 quanto angori quantaeque invidiae fuit. Plat. 2, 9 illa remedio vult esse. Plat. 2, 11 fraudi esse. Ap. 94 ut quae semper ornamento mihi fuerint, sint nunc etiam saluti. Ap. 21 vitio datur. Ap. 3 vitio vorti — culpae dari. Ap. 14 praemio tribui. Met. 10, 4 venenum . . insontis privigni praeparat exitio. Met. 10, 34 meisque praeclaris nuptiis destinatam. Met. 8, 28 in sacculos huic quaestui praeparatos. Atque de dativi formis, quae excidunt in ‘ui’, tale profert Landgraf iudicium (l. l.). Es scheinen die hexametrischen Dichter metri causa sich von den in der älteren Poesie so beliebten Dativformen auf ‘ui’ abgewandt zu haben, und erst als der Archaismus Mode wurde, tauchen sie wieder auf . . namentlich bei Apuleius und den folgenden. cf. Plaut. Poen. 1281 me sibi habento ludificatui, Cat. R. R. 60 granatui videto uti satis viae seras. Var. sat. Men. 262 lecto strato matellam ceteras res esui usuique prae se portant (Landgr. Arch. VIII p. 56). Ex Apuleio proferantur exempli causa: Met. 1, 7 lavacro trado, quod unctui, quod tersui, ipse praeeministro. Met. 8, 18 refectui paullum conquiescere. Met. 8, 19 haberetne venui lactem. Met. 9, 10 venui subiciunt. Flor. 2 (147, 10) quodcumque esui . . fors obtulit. Flor. 9 (157, 2 sq.) habebat cinctui balteum . . . habebat amictui pallium . . (156, 21) habebat indutui tunicam etc.; cf. Kretschmann p. 129, Landgr. l. l. p. 61.

3. De accusativo.

Primum numero ea verba, quae contra optimi sermonis praecepta Apuleius usurpat pro transitivis secundum priscam consuetudinem (de hac liberiore apud priscos accusativi usurpatione quaedam contulit Lor. ad Most. 190).

Plat. 2, 9 virtutes eas doceri et studeri posse arbitrabatur. Plat. 2, 18 bonum studenti. E prisa latinitate huius constructionis affert exempla Lor. ad Mil. 1437: minus has res studeant. — De ‘continari’ (cf. Helm ad Met. 1, 24) veterum more accusativum regente cf. Hildebr. I p. 68 et Kretschm. l. l. p. 133. Apud Apuleium: Met. 1, 24 Inde me commodum egredientem continatur Pythias (Met. 6, 18; 5, 31; 11, 22). — Non minus sane ex prisci sermonis imitatione erit repetendum, quod accusativum admisit in ‘(per)suadere, nocere’, quae quidem verba crebro

in vulgari posterioris aetatis dictione transitiva occurunt. Met. 9, 25 uxorem eius tacite suasi ac denique persuasi. ‘persuadere alqm.’ ap. Enn. et Petron.; cf. Reisig-Haase III N. 562. ‘suadere alqm’ Tertull. Arnob., Aulul. arg. 6 a sorore suasus. Apul.: Met. 9, 22 suasum . . amatorem (5, 6). Met. 9, 26 suadebat maritum temperius quieti recedere (5, 11). — De ‘nocere’ transitive adhibito cf. Prisc. 18, 236, Rönsch ‘Itala u. Vulg.’ p. 441. Met 1, 10 quae cum subinde ac multi nocerentur (Vitr., alii; cf. Reis. Haase III N. 562, Hildebr. I p. 41). Priscorum vero certe imitator est Apul. in verbis ‘utor, fruor, fungor, potior’ cum accusativo iunctis (De hoc apud priscos usu fusius disputat Langen in Arch. Lex. 3, 329 sq.).

Flor. 9 (158, 4) nec lima nec torno nec id genus ferramenta uti nosse. ‘Utor’ e. accus. coni. ap. Turpil 164 amicos utor primoris viros, Titin. 98, Pomp. 169 etc. (Plauto hoc abiudicatur, sed scriptum videmus ‘abutor alqd’; cf. Lor. ad Mil. 799). — Met. 8, 12 nuptias non frueris. Ap. 72 prospectus . . fruiturum me. Plat. 2, 4 ad fruendum potiundumque haustus inexplebiles; cf. Ter. Haut. 401 Hocine me miserum non licere meo modo ingenium frui, Cat. R. R. 149, 1 pabulum frui. — Met. 6, 12 non obsequium quidem illa functura. Ap. 19 eam (sc. paupertatem) fungimur. Met. 8, 16 perfuncti timorem. — Met. 10, 35 portam potitus. Flor. 15 (166, 1) Samum potiebatur. Plat. 2, 4 (cf. ap. ‘frui’). De ‘fungor et potior’ sicut omnino de verbis id genus cf. etiam Brix ad Trin. 1. — Afferendum denique est Met. 7, 17 iniquitatem ponderis medebatur; cf. Ter. Phorm. 882 ‘quas mederi possis’ et Haul. adn. —

Congruenter cum Plautino sermone scribitur Ap. 97 filiam . . ne honesto quidem legato impertivit. Met. 1, 2 impertite sermone (codd.: sermones) non quidem curiosum¹⁾; cf. Plaut. Epid. 126. Ter. Eun. 270. Lor. ad Pseud. 41, Mil. 1060, Kroll de Symm. p. 34. Lindsay, Syntax of Plaut. p. 31. Similiter ‘defraudare alqm alqa re’. Met. 4, 25 tanto compendio . . defraudare iuvenes meos destinas. Met. 9, 28 defraudatis amatoribus aetatis tuae flore. Idem in Cic. ep. 7, 12, 2 alqm ne anda-bata quidem; ac Lor. scribit Pseud. 92 Ut me defrudes drachuma, si dederim tibi? quamquam haec scriptura non plane est certa, codd.: ‘drachumam’ vel ‘drachuma’.

Frequentissime ap. Plaut. et Ter. legitur ‘deperire alqm’. Idem ap. Apuleium: Met. 3, 16 adolescentem quandam deperit. — ‘Arbitrari alqd’ significatione ‘inspicere, arbiter esse’ saepius scriptum videmus ap. Apuleium, et id quidem Plauti exemplo. cf. Plaut. Capt. 219 Ne arbitri dicta nostra arbitrari queant, Aul. 607 hinc ego potero quid agant arbitrari. Met. 1, 18 arbitrabar iugulum comitis. Met. 7, 1 arbitrabar, super investigatione facti cuiusmodi consilium caperent. Met. 10, 16 coram arbitrabar (Met. 2, 29, 4, 12 etc., de hoc Metamorphoseon usu cf. Brakman Mnem. 1907, p. 90). Repetivit sane ex Plauto illud quoque

¹⁾ Vix puto Helmii (p. 3, 5) scripturam rectam esse: impertite sermonis . . curiosum.

Apologiae 51: cui ego fidem arbitratus . . . cf. Bacch. 570 Postremo, si pergis parvam mihi fidem arbitrarier. — Aeque ac Plaut. Asin. 889 ‘ancillas meas suspicabar’ scribit Apuleius Met. 10, 24 coepit puellam velut aemulam tori . . . suspicari dehinc detestari (cf. Met. 9, 21 suspectis e re nata, quae gesta erant). — Scriptum videmus ‘participare alqd’ significazione ‘participem fieri alicuius rei’: Met. 9, 24 mensam participat, Ap. 14 tam varias habitudines corporis participat. Ap. 24 exinde ut curiam participare coepi. Ap. 55 sacrorum pleraque initia in Graecia participavi. Is usus insolitus praeterea occurrit in Ennii frg. 168 pestem ut participet parem, Gell. 15, 2 voluptates, I. Ct., saepius ap. Jul. Val. (cf. Weyman, Stud. Apul., Bayr. Ak. d. W. 1893 II 346). — ‘ruere’ transitive usurpant comici (Lucr., Verg.); Trin. 837 (Brix) ruere antemnas, Ter. Ad. 319 ceteros ruerem. Atque Apuleius: Flor. 2 (147, 5) sese ruat. Met. 8, 8 corruit corpus (cf. Plaut. Rud. 542 conruere divitias, Varr., Lucr., Cat.). — Adiungo hic ‘penetrare’, quod admittit transitivum Plaut. Men. 400, 816 et reflexivum Amph. 250 penetrant se in fugam, Truc. 44 etc.; cf. Brix ad Trin. 146. Pro reflexivo habet Apul. Met. 8, 29; Plat. 1, 15 ‘se penetrare’. — A priscis mutuatus est Apul. Met. 5, 13 incertare sermonem. Met. 11, 16 incertare prospectum; cf. Pl. Epid. 545, Pacuv. tr. 156. — ‘callere’ cum accusativo coniunctum invenimus apud comicos (Ter. Ad. 533 — sensum), Pompon. frg., Gell., saepius etiam ap. Apul.: Flor. 9 (157, 22) artes callere. Flor. 19 (185, 6) cuius rei observationem probe callebat. Ap. 25 callere leges. D. Socr. 2 quos callet. — Plat. 1, 5 et 1, 8 nihil indigens; cf. Varr. LL. 5, 92 (nihil). Vitr. 1, 1, 14 (quid), compares cum his: ‘egeo’ c. acc. coni. (cf. Prisc. 18, 295) Plaut. ‘quidquam’, Cato ‘multa’, Gell. ‘nihil’. — Met. 10, 17 legimus: haec omnia per facile oboediebam; cf. Pl. Most. 522 nec quae dico obtemperas (Lor. videtur iniuria per ellipsis ‘eis’ intellegi velle); cf. Ebert l. l. 319 ‘de accus. rectionis’ et Hild. I p. 918.

Alienum est ab eleganti sermone accusativum simplicem addere verbis, quae indicant motum. Atque quod attinet ad nomina terrarum, poetarum, praecipue Vergili licentias secutum esse Apuleium verissimum est. (Met. 1, 5 si Thessaliam perveneritis; Met. 10, 18, Flor. 15 [166, 8]; cf. Arch. Lex. 10, 392 sq. 396, sed etiam Brix ad Capt. 573). Appellativorum huius usus frequentissimi exempla proferunt Hild. I p. 790, Koziol p. 339, Brakman Mnem. 1906 p. 353. Nonnulla spectant ad hanc quaestionem: Flor. 16 (171, 5) recta de auditorio eius exequias eundum. Flor. 19 (185, 11) qui exequias venerant, Met. 9, 37 accurunt maesti suppetias; cf. Ter. Phorm. 1026 Exequias Chremeti quibus est commodum ire; ap. comicos etiam: malam rem (crucem, suppetias) ire; cf. Brix ad Capt. 469. (De ‘infitias ire’ Flor. 9 [158, 3] cf. Arch. Lex. 10, 399 et 11, 594). — Met. 4, 7 mensas . . . accumbunt (itidem aliis multis Metam. locis 9, 22; 10, 17; 8, 8 etc.); cf. Plaut. Men. 476 scortum accubui (Brix. adn.), Acc. tr. 217 (at Luc. 443 ‘mensa’ codd. et Marx). — Simili licentia scribit Apul. Met. 4, 9 aureos folles incubabat. Met. 4, 17 lucos consitos . . . incubare. Met. 7, 7 tabernulam inc. Idem

ap. Varr. R. R. 3, 9, 8; Pomp. Mel. 3, 8, 10, Petr., 33, 3, Fronton. p. 207, 21 N. (Ebert p. 318). — Met. 2, 29 lapidem insistens (Met. 2, 21). Met. 3, 2 angiportum insistimus etc.; Plaut. Mil. 774 (Lor.) insistere rationem, Capt. 794 itinera insistant sua (Br. adn.: Cist. 679 et Epid. 416). — Met. 2, 15 grabattulum meum adstitit mensula; cf. Prisc. 18, 208 ast. illum locum. — Met. 7, 17 saxeas . . . sudes incurso; saepius apud comicos, Tac., Liv., Arnob., Tert. (Dräger, 'Stil d. T.' 1874, 19, Hild. I p. 589; de 'occursare' alqm cf. Lor. ad Mil. 1047). — Met. 6, 28 voculas adhinnire; cf. Plaut. Cist. 308 adhinnire equulam possum ego hanc.

Iam transgrediamur ad figuram etymologicam, quae vocatur, qua maxime abundat Apulei dictio. De hoc dicendi genere iniit quaestionem Landgraf (Act. Sem. Erlang. vol. II p. 1 sq.), cuius si opusculum inspexeris, intelleges Apuleium hac in figura excolenda maxime affectasse comicorum, praecipue Plauti sermonem (cf. Koziol quoque p. 126 sq.). Ap. 24 vitam vivere. Plat. 2, 22 vitam vivere honestam. Plat. 2, 16 insociabilem vitam vivere. Met. 11, 6 totum, quod vives (Amm. XXVIII 4, 29 omne quod vivunt, Gatscha l. l. p. 157); cf. Plaut. Pers. 494 dum vitam vivas. Merc. 473 vitam cupio vivere — Plat. 2, 19 nec dominari, sed servitium servire; saepe ap. Plautum: Capt. 391, Trin. 302 (Brix. adn. et Landgr. p. 15). — Enumerabo nunc nonnulla exempla Apuleiana eisque quaedam Plautina opponam: Met. 9, 20 militare stipendia Veneri. Met. 9, 1 epulas coenitabat. Met. 4, 1 prandere foenum. Met. 5, 20 altum soporem flare. Met. 9, 2 somnum humanum quievi. Cum his compara Plaut. Pers. 232 militia militatur (Jul. Val. 3, 52 [3, 28] milit. proelia). Poen. 759 prandere prandum. Rud. 507 scelestiorem cenam cenare, Mil. 381 (400, Rud. 597) somnum somniare.

Afferre denique liceat locutionem quandam (Landgr. l. l. p. 15) quamvis non hoc pertinentem. 'locum lautiaque locare' in frg. senatus consulti C. I. L. I 203, 8. Atque Apuleius permutatione quadam, sed non dissimiliter: Met. 3, 26 (9, 11) loca lautia praebere (cf. infra p. 71). Idem etiam ap. Sidon. Apoll. Ep. 8, 12 et Symm. 4, 56 (Hildebr. I p. 200).

Accusativa adverbialia sicut 'id (hoc, omne) genus' propria sunt prisco et vulgari sermoni (cf. Schmalz p. 232, Wölfflin Arch Lex. 5, 388) Inveniuntur apud Caton., Lucil., Lucr., Varr., Cic. ad Att. 13, 12, 3, Petr. Gell., numquam apud Caesarem. Nimirum crebro quoque usum ostentat Apuleius. Met. 2, 1 id genus pecua. Met. 2, 5 id genus frivolis inhalatis. Met. 8, 2 omnibus id genus viris. Ap. 82 haec et id genus ea. D. Soer. 13 id genus cetera. Flor. 3 (149, 10) hoc genus crimina. Flor. 14 (163, 4) hoc genus alia. Flor. 17 (179, 5) in auditorio hoc genus. 'omne genus' apud Catonem R. R. 8, 2, Lucr., Varr. Atque Apuleius utitur Lucreti exemplo 'omnigenus' Flor. 9 (158, 6).

Deinde tritum est ap. Apuleium illud id, hoc aetatis etc' sicut apud comicos (cf. Holtze I 220 et Brix ad Trin. 787), rhet. ad Her., Liv., Tac., Cic. (sed in minus perfecta oratione); cf. etiam Schmalz l. l. Met. 5, 29 hoc aetatis puer. Met. 10, 8 quod aetatis sum. Frequentissima est locutio 'quod res est', certe non apta eleganti dictioni: Met. 9, 25;

10, 16; 10, 24; 10, 38, Mund. 19. cf. Plaut. Men. 1070 hoc (audis) quod res est, Ter. Ad. 206 id quod res est.

Adiungo denique, quod ex Plauto fluxisse haud est veri dissimile, Flor. 14 (163, 7) dein coetu facto maximum exclamat; cf. Plaut. Most. 488 Atque ille exclamat derepente maxumum. Ceterum de tali accusativi usu vide Schmalz p. 231, 49 et Lor. ad Most. 488.

4. De ablativo.

Creberrimi sunt apud Apuleium ablativi causae, ut ‘misericordia’ (aus Mitleid) Met. 1, 15; metu Met. 4, 9; odio 4, 21 etc. etc. Neque vero hoc ad nostram quaestionem nimis valet, nam quamvis frequenter etiam apud comicos occurrat (cf. Phorm. 659 ‘stultitia, malitia’ et Haul. adn.), tamen apud alios quoque et optimos scriptores hunc usum invenimus.

Ablativus modi attributo non addito praecipue posterioris latinitatis est proprius. Sed ne apud comicos quidem plane deest hic usus. Ab his dicitur: ‘ioculo, ioco, serio, numero’ (cf. Schmalz p. 249, 85 et Ebert l. l. p. 321). ‘Serio’ habet etiam Apuleius: Met. 3, 29 mihi sero quidem, serio tamen subvenit. Met. 3, 28 serio vindicare. Haud multa praeterea exempla apud Apuleium invenies. Met. 1, 21 ‘risu subicio’, quod affert Schmalz, coniectura est. Equidem afferro Met. 7, 2 nec unquam iudicio quemquam eligat.

Ex ablativis pretii mentione dignus est Ap. 93 in praedis vili aestimatis. ‘vili’ etiam apud Plautum: Epid. 51 quanti eam emit? Vili.

Certe ex prisorum imitatione profectus est accusativus pro ablativo mensurae. Comici praebent: multum improbores Pl. Most. 824; aliquantum iniquior Ter. Haut. 201. cf. Brix ad Capt. 127. Apuleius scribit Ap. 69 quantumque minor sit dissensio. Ap. 14 tantum praestat.

Pro ‘multo’ admittit comicorum exemplo Apuleius ‘nimio’ Ap. 99 nimio plus aequo. cf. Plaut. Trin. 34 nimio pluris faciunt. et Brix ad Trin. 28. Hac de re sicut etiam de ‘multo tanta’ agemus, ubi disputabimus de comparatione (p. 65, 66).

‘opus est’ apud comicos iungitur saepe cum part. perf. pass., cf. quae adn. Haul. ad Phorm. 584: opus est scito. Apud Apuleium tale inveni Flor. 15 (168, 8) dicto opus est... tacito opus est.

‘facere, fieri’ praecipue comici iungunt cum ablativo, cf. Brix ad Trin. 157 et Lor. ad Most. 638 Quid eost argento factum? Itidem sese habere censeo Met. 1, 14 quid, inquam, me fiet?

Ap. 40 (p. 46, 14) facillima et probanda Hildebrandi emendatione ‘cui’ pro ‘qui’ scribendum mihi videtur esse Helmio invito: cui illis (sc. remedii) non ad quaestum, sed ad suppetias usura est. Quodsi recte scribimus, etiam hic imitatur Apuleius comicorum sermonis licentiam; cf. Plaut. Asin. 89 viginti iam usust filio argenti minis (item Liv. XXX, 41, 8); cf. Schmalz quoque p. 232, 50.

Certe Apuleius comicorum sermonis imitatorem se praestat, cum

in ablativum comparationis innecit fig. etymologicam. cf. Lor. ad Most. 279 et Schmalz p. 253, 92. Exempla sunt: Met. 9, 41 certo certius (Met. 2, 7 coni. Oudend). Met. 10, 28 certo certior (Plaut. Capt. 643, Minuc. Fel. 16, 2 incerto incertior, Gatscha p. 151). Met. 1, 4 minimo minus. Flor. 12 (161, 9) instar illi minimo minus quam columbarum. Met. 1, 20 hac fabula fabulosius; cf. etiam Met. 1, 8 novissimum extremius.

Quod Apuleius utitur ablativo nominum appellativorum pro casu separativo praepositione non addita (ut Met. 3, 10 theatro facessunt etc. etc.), poetarum sane more facit, quamquam comici non abstinent hoc usu. cf. Brix ad Trin. 266 saxo saliat etc. Ab hoc tamen structura haud ita alienum est, quod ‘cavere’ coniungunt cum simplici ablativo. Raro hoc usu venit apud Plautum: — malo (etiam Petron.), — infortunio (Holtze I 297 iniuria locis Plautinis de dativo suspicatur), deinde in posteriorum latinitate. Apuleius hoc praebet Met. 8, 17 clade caveremus (contra Ap. 87, alibi: ut sibi ab insidiis caveret).

De ablativo temporis praepositione ‘in’ addita, ut ‘in uno die’ cf. infra apud praepositionem ‘in’ (p. 30).

5. **De locativo** pauca habeo, quae addam. Maxime florebant apud priscos formae ut ‘temperi, mani, vesperi etc.’ cf. Lor. ad Mil. 707 et Heckmann ‘Priscae Latinitatis scriptores qua ratione loca significaverint non usi praepositionibus’ Münst. 1904 p. 23 sq. Apuleius saepius in Metam. habet ‘vesperi’ Met. 1, 18, 2, 6, 3, 16, 3, 26 (ap. Plaut. Mil. 439, 995). Nec non talis locativus ab Apuleio archaice scribitur: Flor. 9 (159, 20) et 16 (174, 14) ‘Carthagini’; cf. Arch. Lex. 13, 317 sq. et Heckmann l. l. p. 26 (de ‘terrae’ Met. 9, 37 (bis) et ‘tonstrinae’ residentem Met. 3, 16 cf. Arch. Lex. 13, 306/7). Ennio antecedente poetarum est dictio.

Jam transeamus ad tractandas

f) Praepositiones.

1. Praepositiones cum accusativo

a d

Saepe ‘ad’ ap. Apuleium modalis significationis vices praestat. Quod familiari sermoni proprium certe ex comicorum imitatione profectum est. confer Lor. ad Mil. 757 et Most. 137 ‘ad illud exemplum, ad hunc modum etc.’ cf. Reisig-Haase III p. 707, Pradel, ‘De praeposit. in prisca lat. vi atque usu’ N. Jbb. Suppl. 26 p. 482. Nonnulla numero ex Apuleio:

Met. 3, 21 (7, 7; Ap. 16) ad hunc modum, Mund. 1 ad modum tegminis. Mund. 7 orbis ad modum. Mund. 30 (Plat. 2, 24) ad hunc modum. Met. 3, 19 ad exemplum duodenii laboris. Met. 2, 17 ad eius noctis exemplar. Met. 10, 7 ad veritatis imaginem. Ap. 40 ad similitudinem talorum (Enumerat exempla Brakman, Mnem. 1907 p. 87). Certe ab elegantis latinitatis usu alienum est. quod scribit Apuleius Met. 1, 10

civitatem . . ad aquas sterilem. Illud ‘ad’ respondet hic graeco ‘πρός’ propeque sane accedit ad illam comicorum satis frequentem dictionem, quam illustrant Brix ad Trin. 723 et Lor. ad Mil. 968 Ad tuam formam illa una dignast. cf. Capt. 275 ad sapientiam huius nimius nugator fuit (Pradel l. l. p. 481 F sq.). Fortasse huc pertinent duo quoque alii loci Apuleiani: Flor. 23(189, 11) armamentis idoneis ad usum et honestis ad contemplationem. D. Socr. 23 ut sit (sc. equus) ad speciem honestus, ad cursuram vegetus.

Met. 10, 8: stilo ad unum sermonem congruentibus, item Met. 2, 2 ad regulam sunt congruentia. ‘Ad’ apud congruere praeterea inveni apud Liv. et Plin., fortasse iure comparandum est cum Plautino: aequiperare ad (Lor. ad Mil. 12), Ter. Eun. 681: comparare ad, Acc. trag. 648: contendere ad (Pradel l. l. p. 481 F).

Sermoni comicorum haud dissimile videtur esse, quod saepius Apuleius ‘ad’ praepositionem adhibet pro simplici dativo. Ut legimus Ap. 51 minus spei ad sanitatem relinquent. Mund. 28 prima remissione ad motum data. Ap. 24 quid ex istis addi vel minui ad virtutem vel malitiam potest? Ad haec conferas Plaut. Most. 99 argumenta dum dico ad hanc rem (at Most. 92 ei rei argumenta dicam), Ter. Andr. 482 quae adsolent quaeque oportent signa esse ad salutem. Plaut. Pseud. 834, Cist. 786; cf. Pradel adn. 480, 4. Iam vero scribit Apuleius: Met. 11, 23 quod solum potest sine piaculo ad profanorum intelligentias enuntiari, referam. Met. 11, 3 eius mirandam speciem ad vos etiam referre conitar. Deinde saepius ‘proferre’ cum ‘ad’ coniungitur Met. 10, 7; 10, 2. Cum his compara: ‘nuntiare ad’ Plaut. Mil. 116; Plaut. Capt. 1019 hunc ad carnuficem dabo, Capt. 360 quae ad patrem vis nuntiari. Alia exempla apud Brix ad hos Capt. vers. et ap. Pradel p. 477 (CIL I 206, 1: Ad consulem profiterei etc.). — ‘ad’ pro ‘apud’ sane alienum est ab eleganti dictione (cf. Schmalz 261, 101); e familiari dictione explicandum haud raro occurrit hoc in Cic. epp., cf. Müller praef. Cic. III 2 p. 229, 6, 298, 8. Praeterea Arch. Lex. 13, 361 et Thes. I 519 sq. Apud Apuleium scriptum hoc videmus non in Metam., haud ita saepe in ceteris scriptis. Flor. 16(170, 1) ut mihi ad vos venit usus nuperime; itidem intellego Flor. 9(158, 16) quae (sc. laus) mihi dudum integra et florens per omnes antecessores tuos ad te reservata est. Neque aliter sese habere puto Ap. 13 non tamen ex eo accipi me necesse est exornari quoque ad speculum solere (= beim, vor dem Spiegel, cf. ibidem: non tam possessio culpatur quam inspectio). Comicorum sunt nonnulla exempla: Plaut. Capt. 49 ad suom maneat patrem; Most. 352 maeroris montem ad portum conspicatus sum (alia afferunt Brix et Lor. ad hos vv., Pradel p. 483).

apud

‘apud’ pro ‘in’ usurpatur in comicorum sermone, ap. Sall., Tac.; cf. Arch. Lex. 13, 345 sq., Thes. II 387/8. cf. Ter. Phorm. 859 argentum tibi dedimus apud forum (adn. Haul.), Plaut. Mil. 930 (Lor.), Epid. 53,

Amph. 1012 etc. (Pradel l. l. p. 495 B), Saepius etiam apud Apuleium hoc observamus:

Ap. 87 neget . . matrem suam mihi apud villam iam pridem conducto loco nupsisse. Ap. 53 Ais enim me habuisse quaedam sudariolo involuta apud lares Pontiani (Ap. 54). Met. 1, 24 condiscipulus apud Athenas. Mund. 17 vidi apud Hieropolim Phrygiae. Plat. 1, 1 apud Delum. Met. 11, 27 apud sensum meum disputo. Met. 4, 2 apud mea praecordia arbitrabar. Met. 9, 10 apud fani donarium redditis. Met. 10, 7 absens apud praesepium (cf. etiam Brakman, Mnem. 1906 p. 349).

Id quoque iure ad familiarem sermonem referemus, quod Apuleius aequo ac comici 'apud me' dicit pro 'in domo mea' etc. cf. Pl. Mil. 238 (Lor.) neque edes quicquam neque bibes apud me his decem diebus, et Ter. Phorm. 795 abs te exire, Phorm. 837 Nam potaturus est apud me. Exemplis aliis praeterea illustrat hunc comicorum usum Haul. ad Phorm. 732, Pradel p. 491 B. — Met. 2, 18 apud eam cenuiae interessem (Met. 9, 22). Met. 2, 3 apud te devertar. Ap. 88 nec tecum aut apud te cenandum. Met. 9, 41 quod occultaret apud se. Met. 2, 12 Corinthi apud nos. Met. 2, 13 hic apud nos.

ante

Nonnulli ex Apuleio afferendi sunt loci, ubi 'ante' dicitur de re praefferenda, de praestantia. Met. 9, 14 ante cunctas mulieres longe deterrimam. Flor. 16 (174, 12) longe ante ceteros excellens. Flor. 3 (147, 14) longe ante alios catus (Colvius, codd.: cantus) canere. Flor. 9 (158, 17) ante omnes probo. Plat. 1, 11 ante alios superior. — Contemnitur hic usus ab optimis scriptoribus, sed invenitur apud Plautum (Trin. 824 tibi Neptune, ante alios deos gratias habeo, Asin. 858, ap. Pac. tr. 119, Caecil., Lucil. (Pradel l. l. p. 489), ap. Balbum (in Cic. epp. ad Att. 8, 15 quem ante me diligo). Iudicio autem archaismi illis Apulei locis statuendi ipse modum quendam imponam, nam interdum etiam apud poetas (Ov., Verg.) reperitur haec dictio (Verg. Aen. I 347 ante alios immanior), cf. Hand Turs. I 386 sq.; Reisig-Haase III N. 402 d.

pone, post

'pone' certe archaice ab Apuleio usurpatum; cf. Holtze I 215. Met. 3, 8 pone eam. Met. 4, 1 pone stabulum (Met. 2, 31); Met. 3, 8 est 'post haec' ac tempus indicat, quo cum confer 'post illa' priscorum (Caton., Plaut., Ter., Enn.) et Catull. 84, 9 (Schmalz p. 262, 104).

ob

loci significationem asciscit apud veteres scriptores, sed non ita frequens apud recentiores. cf. Plaut. Most. 619 Obicere argentum ob os impuriae beluae (Holtze I 214). Saepius apud Apuleium: Ap. 89 obicere ob os. Met. 2, 32 digitis detunsis ob lapides. Met. 6, 15 ob os puellae praevolans; alia exempla apud Kretschm. l. l. 116.

contra.

Apulei Ap. 73 quae ego contra responderim. Ap. 78 contra scribere: haud distare mihi videntur ab usu Plautino, de quo disputat Lor. ad Mil. 101 contra amare, Asin. 631, Amph. 655 etc. Cist. 131 Is amore . . hanc deperit mulierculam . . contra amore eum haec deperit.

inter.

secundum priscorum usum dicitur Met. 6, 3 inter . . lucum prospicit fanum; cf. Plaut. Cist. 505 Inter novam rem verbum usurpabo vetus (Hand Turs. 3, 388).

2. Praepositiones cum ablativo vel cum duobus casibus coniuncti.

a b

Ap. 4 ab ore honestissimos. — Satis frequens hic usus praepositionis 'ab' apud comicos, perrarus apud posteriores. cf. Lor. ad Mil. 631 ab ingenio senex, Truc. 833 ab ingenio improbus. Ter. Phorm. 340 otiosum ab animo (cf. etiam Ebert de Front. l. l. p. 325).

Singula, quae ut mentione digna proferam, sunt haec:

Met. 4, 21 a gloria non perivit. Idem fere usus est, de quo modo diximus. cf. Plaut. Truc. 47 Bis perit amator, ab re atque ab animo simul. — Met. 7, 18 pedibus a madore consulere; cf. Pl. Trin. 238 ab re consultit, et quae adn. de simili praepositionis 'ab' usu Brix ad. h. v.

e x.

'Ex' modali sensu nomini additum per abundantiam prisci est sermonis eorumque praecipue scriptorum, qui hunc imitati sunt. Met. 2, 32 ex summis viribus (Ap. 74). Met. 9, 15 ex summo studio (8, 5, 7, 24). Met. 10, 15 clausis ex more foribus (Ap. 88). Met. 10, 23 ex eius arbitrio. Priscorum affert exempla Lor. ad Mil. 620 ex summis opibus etc. Mil. 738 ex virtute == 'secundum virtutem' etc. Mil. 791 ex matronarum modo capite compto crinis vittasque habeat (Pradel l. l. p. 546). cf. praeterea Kroll de Symm p. 32 et Koehler 'auct. bell. Afric. et Hisp. latinitas' Acta Sem. Erl. I p. 439.

Saepius scriptum videmus in Metamorph. 'e re nata': Met. 4, 3, 4, 11, 4, 14, 5, 8, 9, 6, 9, 21 alibi.¹⁾ Perusitatus est idem huius praepositionis usus comicis, cf. Plaut. Pseud. 324, 326, Capt. 296 ex tua re; Lor. ad Pseud. 247, Kauer ad Ad. 295: E re nata, melius fieri haud potuit quam factumst era. Gatscha 'Quaest.' p. 152, Hild. I p. 759.

p r a e

Certe ex comicis sumpsit Apuleius hanc praepositionem etiam in sententiis affirmativis causam significantem. cf. Holtze I 345 et Schmalz

¹⁾ Sed locutio 'e re' sitne habenda pro Apuleiana, dubium est. cf. Met. 5, 27, 9, 40, quos locos ex emendatione profectos defendit Kirchhoff, N. Jbb. Suppl. 28 p. 11, 2.

p. 273. Met. 10, 23 *prae absentia mariti . . . descivit ab obsequio.* Met. 9, 20 *prae turbatione procurrit.* Met 1, 6 *punicantem prae pudore.* Met. 1, 19 *ut mihi prae metu . . . frustulum . . . inhaereret.* Met. 2, 25 *prae nimia sui fiducia turbavit* (*Solis in Metam. vides Apuleium admississe hunc insolentiores usum.*)

Archaice dictum est Met. 6, 18 *aes si forte prae manu non fuerit.* Praeter scriptores archaizantes hoc *'prae manu'* praebent soli comici (Schmalz p. 273, 129).

a b s q u e

Hanc particulam peculiari usu a Plauto et Terentio adhibitam recepit Apuleius sicut alii prisorum sectatores (Fronto, Gell., Ps. Sall.) pro *praepositione.* cf. Thes. I 185 sq., Brix ad Trin. 832, Pradel l. l. p. 466. Met. 9, 25 *absque noxa nostri.* Ap. 55 *absque omnibus profanis.* Plat. 2, 23 *absque hac.*

c u m

Iam supra hanc *praepositionem tetigimus.* cf. p. 12.

Satis magna licentia varieque comici hac *praepositione usi sunt,* ut vicissitudinem omnigenus actionis eiusdem eloquentur; cf. Plaut. Pseud. 364 cum illo perdidero fidem, Ter. Phorm. 512 mutare fidem cum aliquo etc. Lor. ad Pseud. 364. Atque ad eorum sermonem sane accedunt duo Met. loci: 8, 7 iam cum luce transegerat. 10, 8 iam cum fortuna transacto. cf. Ter. Phorm. 980 quid agam cum illo nesciam. Plaut. Men. 568 quid ego nunc cum illo agam? (Pradel p. 515).

Notandum denique! est Flor. 9 (154, 25) reputet cum animo suo; cf. Plaut. Most. 702 cogito cum animo meo, Ter. Ad. 500 cum animo cogites (Kauer. adn.), Cato ap. Gell. 16, 14 cogitate cum animis vestris (Pradel p. 517). Per analogiam hoc dictum est exemplo³ mecum (tecum etc.) cogito³ Frequens id est apud Apuleium, nec non tamen per totam latinitatem.

d e

cuius *praepositionis usus in Metam.* est frequentissimus saepeque insolentior. Singula ut afferamus, primum Apuleius saepius *'de'* utitur pleonastice, ut instrumentum exprimat vel causam. Hanc dictionem, quamvis in posteriore latinitate sit vulgaris et usitatissima (cf. Roensch *'Itala u. V.'* p. 393 sq., Arch. Lex. 8, 180, 556), apud Apuleium tamen nec minus apud Gellium 12, 1, 8 et Fronton. p. 73 N. certe pro archaismo habebimus. cf. Lor. ad Pseud. 640 lassus de via, Cas. 415 de labore pectus tundit, Truc. 632 mihi de vento misere condoluit caput etc. (Pradel l. l. p. 528 VII). Met. 2, 4 splendet intus umbra signi de nitore lapidis. Met. 2, 8 magis de cutis roseo rubore quam de vestis aureo colore placiturae. Met. 9, 40 de vastiore nodulo cerebrum suum diffindere. Met. 9, 41 confusus de impotentia deque inertia sua. Met. 8, 8 Thrasyllus, praeceps alioquin et de ipso nomine temerarius. Met. 7, 11 ludis de

alieno corio (cf. Hild. I 564). Met. 7, 15 panem de meo parabat corio. Met. 4, 7 nec solacium de tam sera refectione tribues. Met. 3, 8 de vindicta solacium date.

Met. 9, 7 nisi nos putas aes de malo habere. Certo sermo hic est Plautino simillimus, fortasse ex ipso Plauto sumptus, cf. Lor. emendationem Most. 864 'faciunt de malo peculum' et quae ille adnotavit ad h. v.

Vix quidquam interest, quod attinet ad praepositionis usum, inter hos comicorum et Apulei locos. Plaut. Asin. 481 de tergo nostro supplicium dabitur mihi, Mil. 502 supplicium virgarum de te datur (Lor. adn.), Ter. Haut. 138 illi de me supplicium dabo (cf. Pradeli adn. 523, 1). Apulei Met. 10, 11 non patiar . . . de innocentie isto iuvene supplicium vos sumere. Met. 8, 28 poenas de se suis manibus exposcere. Met. 9, 37 vindicarent de pollutissimo divite mortem fratris.

Notandum videtur mihi etiam Met. 7, 16 de me metuentes sibi. Ap. 70 de pietate sua et supremo iudicio nihil metuerent. Ap. 99 de me . . . fuit quod timeret; cf. Plaut. Men. 266 de verbis tuis metuo, Merc. 520 de lanificio neminem metuo, Men. 934 de illis verbis cave tibi.

Met. 4, 21 (2, 4; 11, 23; Ap. 88) 'de proximo': gladios congerunt. Certe hoc ex comicorum sermone sumptum est, cf. ad Plaut. Mil. 134 quae adnotat Lor.: 'hinc e proxumo' Mil. 472, 1136, Men. 790, Aul. 290 etc. Eodem modo sese habet Ap. 69 'de nihilo' dici, cf. Plaut. Curc. 478 Qui alteri de nilo audacter dicunt contumeliam (Truc. 769); Hand Turs. II 219. Talem dictionem excoluisse Apuleium probant Ap. 1, Ap. 2 'de professore, de composito'. Flor. 16 (169, 1) de repentina.

Saepius ap. Apuleium coniunguntur vb. dicendi et cognoscendi cum 'de' praepositione, non cum accusativo. Recolit hac in re comicorum dictionem, cf. Plaut. Most. 271 in mentem venit de speculo (Ter. Hec. 536, Asin. 939, Lor. ad Most. 271).

Apud alios scriptores raro occurrit quamquam ap. Caes. B.G. 5, 32 'de profectione senserunt', nonnumquam etiam ap. Cic. (cf. Landgraf ad Rosc. 94). Pedestrioris posteriorisque latinitatis exempla afferunt Koehler (auct. bell. Afr. et Hisp. I. l. p. 438) et Hartel, 'Patristische Studien' II 75, III 31, IV 65. (Tertull.). — Apul. Met. 3, 4 de facto confiteatur. Met. 3, 8 de scelere . . . diffiteri. Met. 7, 9 de virginis fuga deque mea vectura et utriusque destinata morte cognoscit. Met. 8, 19 de loci qualitate sciscitari gestiunt. Ap. 54 de illis quoque affirmas, quae neque conspexisti. Flor. 2 (146, 10) de sapientia foret aquilae concedendum. Flor. 16 (169, 5) de ingenio eius qui satis nostis, de interitu paucis cognoscite.

in

Huius praepositionis tractandae initium faciamus in eo, quod praecipue in Metam. 'in' indicat sensum finalem. Quo de praepositionis usu saepius disputabant posterioris aetatis viri docti, atque id quidem fusius Madvig, opusc. II 135, qui abjudicat hunc usum a Ciceroniano dicendi

genere. Qui quidem apud posteriores auctores frequentior fit, ut ap. Quintil., Tacit. (Ann. I 57 victa in lacrimas; cf. Nipperdey ad Ann. II 13). Iam vero eum minime alienum fuisse a poetarum sermone exposuerunt Vahlen 'S. Ber. Berl. Ak.' 1905, 780, Leo ad Culic. 288, Norden Aen. 6, 51, Rothstein denique ad Prop. 4, 5, 48 surdus in obductam somniet usque seram.

Apul. Met. 1, 4 puer in mollitiem decorus. 3, 20 bacchamus in Venerem. 6, 29 mugivit in bovem. 1, 8 in stuporem attonitus. 2, 4 lapis in Dianam factus. 2, 19 gemmas formatas in pocula vini vetusti. 3, 9 in contrariam faciem obstupefactus (3, 29); 3, 18 in modum Aiakis armatus. 3, 24 libratis brachiis in avem similem gestiebam. 4, 5 iacensque in mortuum. 10, 30 puella in Junonis speciem similis (Met. 1, 19; 10, 31; 10, 34). 5, 12 in morem Sirenum scopulo prominentes. 5, 27 in sororis nuptias aemula. 6, 23 in poenam conventum iri. 6, 29 mugivit in bovem. 8, 19 lactem in caseum recentem inchoatum. Flor. 3 (149, 14) Marsyas in poenam cecinit. Flor. 6 (151, 4) in mutuam perniciem concertant.

Huius si dictionis Apuleiana fontem inquirere nobis in animo est, haud ambigemus, quo referamus explicandi causa. Poetarum enim licentia ut Apuleio fuerit imitationi, sane potest fieri. Sed quo est tota nostra quaestio fini ac consilio, non acquiescendum esse putarim hoc in iudicio. Immo vero operae pretium mihi videtur esse spectare hic ad Plauti praecipue usum, qui in hac dicendi ratione antecessit. cf. Lor. ad Most. 122 parant sedulo in firmitatem. Most. 123 In usum ut boni sint et in speciem populo. Mil. 832 calidum exhibet in prandium. Cas. prol. 75 pignus dato in urnam mulsi. Ter. Andr. 369 Holera . . . in cenam date. Truc. 740 praeterea unam (sc. minam) in obsonatum. Ter. Andr. 546 si in remst utriusque. Truc. 873 In rem meamst (cf. Capt. 386). De 'in . . modum' cf. Lor. ad Most. 536 Nunc pol ego perü plane in perpetuom modum. cf. Catonis quoque hunc usum: R. R. 13 In torcularium in usu quod opus est; ibidem: in cellam oleariam haec opus sunt; ibd.: claves cum clostris in cellas tres (Holtze I 207 sq.).

Alienum ab eleganti dictione est 'in loco'. Non in Metam., rarius alibi hoc inveni apud Apuleium, qui hac in re transit ad comicorum dictionem. De his verba facit Haul. ad Phorm. 446 quo in loco siet. Plat. 1, 13 in loco. Ap. 88 in loco sterili. Flor. 14 (164, 2) in loco celebri.

Abhorret ab optimorum scriptorum consuetudine, quod Apuleius 'in' addit ablativo temporis. Antecesserant in hoc insolentiore uso iam prisci, rursusque is occurrit apud posteriores (cf. Schmalz 256, 95 et Kühner L. Gr. p. 264, 8). Atque legimus Met. 2, 11 in nocte per vigili. Met. 3, 8 in primis annis destituti. Ap. 75 in paucis annis. Ap. 97 (57) in paucis mensibus. Ap. 79 (56, 41) in eo tempore. Mund. 26 in uno die.

Contra leges logicas saepe Apuleius coniungit verba movendi cum 'in' praepositione ablativum regente. Met. 6, 14 mutata in lapide. Met. 3, 13 abiectus in lectulo meo (Kretschmann 120 sq.). Plat. 2, 17 in

animaе parte scelus veheret. Ap. 17 in Hispania proficiscerentur (dubito an iniuria Helm quoque ibi sicut his locis ‘am’ corrigat: Met. 1, 7 Macedonia profectus. Ap. 57 Alexandria perveniret. cf. Plauti ‘adveniens domi’, Lindsay Synt. Plaut. p. 23). Qua cum ratione congruit, quod Apul. utitur adverbis quietis pro adverbis motus. Met. 9,39 ubi ducis assinum? Met. 10,19 ibidem fama pervaserat. Met. 4,7 Ibi cum singuli deresaissent. Met. 7, 20 ibi memet abicio; cf. Met. 1, 11 humi recidens. — Sine exemplo consilioque Apuleius hanc dicendi incuriam certe non prae se fert. Atque quali Apuleium in genere dicendi esse ingenio vidimus, facile commovemur, ut a priscis sumptum esse usum suspicemur. Priscos enim scriptores locativi forma usos esse ad motus cuiusdam significationem alii contenderunt, negavit et id quidem non sine sagacitate Heckmann in dissertatione supra laudata. Certo tamen diiudicare difficile est: inspicias ipse Heckmann p. 33 sq. et p. 8 (quo pertinere etiam Plaut. Amph. 1048, 1052 equidem putarim). Aliam rationem illius dictionis Apuleianae explicandae adumbrat Kroll (Rh. Mus. 52, 589): Graecorum enim in lingua simili modo εἰς et ἐν inter se confundi. — Adiungere hic liceat locum Apuleianum, ubi haud dissimiliter rationi modo significatae contra usum solitum adhibet ‘usquam’ pro adverbio motus, et id quidem certe Plauti vel comicorum exemplo. Met. 2,22 nec acies usquam revertenda (cf. Plaut. Trin. 314 ne penetrarem me usquam, Most. 857, Ter. Hec. 563 Ad. 337). Eundem in usum succedit ‘nusquam’ apud Plaut. (cf. Brix ad Capt. 173). — Conferas hic ‘illac’ quoque cum verbis eundi coniunctum. Met. 6, 29 illac . . . commeasse; cf. Plaut. Most. 931 nunc ego me illac per porticum ad congerrones conferam (Holtze I 87). Cic. ad Att. 7,3,5.

super

eandum saepius vim habet apud Apuleium ac ‘de’. Usitatius id est demum in posteriore latinitate et abhorret ab optimorum scriptorum sermone, sed non deest apud priscos (Plaut., Pacuv., Caton.); cf. Reisig-Haase III N. 570 f. Hoppe Tertull. 41. — Apul. Met. 4, 13 famam celebrem super quodam Demochare edituro. Met. 7, 1 super investigatione consilium capere. Met. 8, 21 mira super conservo suo renuntiat. Plat. 1, 10 super cursibus opiniones. D. Socr. 10 super tonitru . . disserat. D. Socr. 11 super clipeo gloriari etc.

clam

praepositionis vicibus fungitur apud priscos indeque apud scriptores archaizantes. cf. Lor. ad Most. 1054 ‘clam senem’. — Apul. Ap. 77 clam se esse.

4. De praepositionibus duplicatis

vide Arch. Lex. 5, 321, Schmalz p. 279, 5. Afferenda mihi videntur haec:

exadversum: Flor. 15 (164, 6) — Miletos; adverbialiter: Flor. 16 (170, 6), Ap. 16; cf. Haul. ad Phorm. 88, Plaut. Bacch. 835, Cat. R. R. 18, 3 etc. circumcirca: Met. 11, 3, Plaut. Aul. 467, bell. Hisp. 41; cf. Koehler ‘bell. Afr. et Hisp.’ p. 388. insuper: Met. 11, 16 insuper fluctus libant intritum lacte confectum. Met. 8, 5 insuper dorsum iaculum contorsit. Met. 1, 25 insuper pisces inscendere. Met. 7, 18 insuper lumbos meos insilire (at cf. Hild. I 1046); cf. Caton. R. R. 18, 5, Vitr., ‘insuper’ pro adverbio = ‘praeterea’ (Met. 3, 7 6, 13 etc.) est usitatissimum, etiam Caes. (cf. Arch. Lex. 5, 354).

g) De verbo infinito.

1. De infinitivo.

Certe exemplo comicorum fit, ut coniungat Apuleius — in Metam. — verba motum indicantia cum infinitivo, qui consilium exprimat. Comicorum hunc usum significant exemplis Lor. ad Most. 67 ego ire in Piraeum volo In vesperum parare piscatum mihi; Brix ad Trin. 1015 Recipe te et recurre petere; Haul. ad Phorm. 102 Voltisne eamus visere. Aliorum scriptorum qui quidem eandem praebeant insolitam dictiōnēm, vide apud Hild. I 391 et Schmalz p. 282. De Varrois eodem usu cf. Krumbiegel ‘De Varro. scrib. genere quaestiones’ Lpz. 1892 p. 29. Apud Apul.: Met. 4, 3 dum cunctanter accedo decerpere. Met. 4, 34 festino . . nuptias obire. Met. 6, 30 parentes tuos intervise properabas? Met. 6, 20 festinans obsequium terminare. Met. 8, 7 festinat ad maritum demeare. Met. 8, 18 medelas adhibere festinant. Met. 6, 9 intervise venisti?

In infinitivis adponendis ad verba auxiliaria, quae vocantur (contendendi vel cupiendi etc.) Apuleius sequitur certe poetarum licentiam. At ne Plauti quidem vel priscorum sermo plane caret hoc liberiore infinitivi usu; cf. Schmalz 283 sq. Quin etiam ad Plauti praecepue sermonem accedit id, quod apud Apuleium ‘postulare’ saepius sibi asciscit infinitivum. Idem invenies apud Liv., perraro apud Cicer.; frequenter denique apud comicos hoc verbum non plus valet quam ‘velle’. cf. Reisig-Haase III N. 485, Lor. ad Pseud. 829, Brix ad Trin. 237, Spengel ad Andr. 644. — Apul. Met. 2, 31 bibere . . postulant. Met. 9, 29 postulans vel conciliari marito vel eius expugnari spiritum. Ap. 47 sisti postulabas familiam. — (De ‘permittere’ Acc. c. Inf. asciscente [Plat. 2, 23 animam permittit ire. Met. 3, 9 permittite corpora revelari] cf. Schmalz p. 292, 157).

Ex infinitivis vb. impersonalia sequentibus pertinent hic: Ap. 57 scilicet eum pinnas aucupatum (sc. esse), fumum adgnovisse. Ap. 29 scilicet negotium dandum fuisse. Ap. 31 quos scilicet eum de manibus amissrum¹⁾ non fuisse. De hac constructione usitatissima apud comicos (occurrente etiam ap. Lucr., Sall., Liv.) vide Lor. ad Pseud. 1162 scilicet

¹⁾ Plauti exemplo ‘mittere’ hic est pro ‘dimittere’; cf. Lor. ad Pseud. 1105.

solutum esse (Asin. 787, Rud. 395, Curn. 263, Ter. Haut. 358, 856 etc. nec aliter ‘videlicet’ Asin. 599, Stich. 555 etc.).

Comicorum e dictione Apuleius sumpsisse videtur, quod verbis cupiendi adiungit *accus.* *c. inf.* subiecto novo non addito, quamquam ne Ciceroni quidem (Jahn-Kroll ad Brut. 142) — praecipue cum passivi generis est infinitivus — aliena est haec abundantia (cf. Schmalz p. 290, 154, Lor. ad Pseud. 162 volo me accipere, et Brix ad Trin. 237). — Met. 2, 8 pulchritudinem praebere se gestiunt. Ap. 21 multa etiam et nimia arbitror et cupio ad pauca ora me coercere. Flor. 9 (158, 5) sed pro his praeoptare me fateor uno chartario calamo me reficere poemata. Flor. 9 (158, 16) quoniam nulli me probatiorem volo quam quem ipse ante omnis merito probo. Flor. 17 (180, 7) oratio non hic maxime clauderet, ubi me facundissimum cuperem; infinitivus est passivi generis: Flor. 1 (158, 19) laudari te velis.

Apud Apuleium sicut apud comicos a verbo ‘iubere’ infinitivus activi generis pendet pronomine personali omissio. cf. Plaut. Most. 426 iube venire nunciam (Most. 421 etc.; cf. Lor. ad Most. 930). Apul. Flor. 18 (183, 14) qui optare iussit.

Magis certe ad poetarum quam priscorum usum spectat infinitivus perfecti his locis. Met. 10, 2 quem tibi pervenisse cuperes. Met. 9, 17 nosse cupio (Schmalz 296). Brevibus vero tangam eum usum Apuleianum — sive participia sunt sive infinitivi ‘esse’ omissio —, quo scribit haud aliena a comicorum sermone Plat. 2, 17 aliud cupit perditum. Mund. 25 ut id suis manibus factum velint (Plat. 2, 8; 2, 11; 2, 14; 2, 24 Ap. 61). Ap. 95 additum quicquam velis neque detractum neque . commutatum. cf. Ter. Ad. 372 si quid recte curatum velis, Plaut. Rud. 1164 Di me servatum cupiunt. At me perditum. cf. Schmalz p. 296, 162 et Tammelin ‘de Participiis priscae latinitatis’ Helsingf. 1889 p. 80 sq.

Iam vero vix dubitabimus, quin comicorum exemplo Apuleius fecerit, quod tam saepe subiectum accus. cum inf. omittebat. Huius dicendi incuriae, qua ne Cicero quidem abstinuit, exempla proferunt e comicis Brix ad Trin. 956, Capt. 365, Kauer ad Ad. 77, Spengel ad Andr. 14; e Ciceronis epistulis Becker, Progr. Harburg 1876 p. 6, cf. etiam Jahn-Kroll ad Brut. 17 ex. 229, Madvig ad de fin. 5, 31. Quaedam affero ex Apuleio: Met. 5, 13 facturum spopondit. Met. 9, 41 vidisse contendit. Ap. 2 pollicitus ita facturum. Ap. 13 habere concedam. Ap. 75 negat posse dissolvere. Ap. 55 repperisse arbitrati sunt. Flor. 9 (158, 3) non eo infinitias nosse. D. Socr. 19 vocem dicebat audire. D. Socr. 20 dicat audisse etc. etc.

2. De gerundio et gerundivo.

E priscorum sermonis imitatione repetendum est, quod saepissime Apuleius usurpat gerundii constructionem, ubi optimi scriptores praefерrent gerundivum. Atque primum quidem gerundium, a quo pendet accusativus, easum tenet genetivum. Ita enim Plautus dicit Cas. 190

ius meum obtinendi optio est, Ter. Phorm. 701 spatium apparandi nuptias (Hec. 684 alibi). — Apul. Mund. 27 movendi se originem tradit. Mund. 35 purgandi se necessitate. Ap. 26 colendi eos ac venerandi pergnaram. Ap. 91 nullam causam fuisse Pudentillam ad nuptias prolectandi.

Saepius vero illud gerundium ablativum obtinet, ut apud Plaut. Men. 883 manendo medicum, Trin. 1048 male fidem servando etc., apud Naev., Pacuv., Ter., raro ap. Ciceronem (cf. Schmalz p. 300, 164). — Apul. Met. 3,19 trigeminio corpori Geryonis . . utres coaequando. Met. 1,2 parce in verba ista haec tam absurdum . . mentiendo. Met. 6,22 vultus meos sordide reformando. Met. 7,17 unum feriendo locum. Met. 7,21 imaginem savii mentiendo. Met. 7,22 admiscendo sermones alios. Met. 9,5 fabriles operas praebendo. Met. 9,35 pecua trucidando etc. Plat. 2,4 fundendo patrimonia. Flor. 7 (152,28) facinora admirando.

Quo igitur Apuleius fuit studio oblectandi aures lectorum insolitis constructionibus a priscis et vel maxime comicis sumptis, Helm mihi persuadere vix poterit, Ap. 14 'ad similitudinem referendum' mutandum esse in 'referundam' (vd. Philol. Suppl. VIII p. 561). Miro quodam modo apud Plautum legimus Trin. 869 agitandum est vigilias (cf. Brixii adn.). Varr. R. R. II 7 quinque mestribus pullis factis obiciendum farinam hordeaceam (Reisig-Haase III 775). Atque non minus insolenter scriptum videmus apud Apuleium ipsum Ap. 69 nubtiis valetudinem medicandum (sc. esse). Ap. 75 reliquit . . sestertium XXX devorandum. cf. etiam Plat. 2,4 cupiditatibus luxuriam, id est adpetitus ad�icat voluplatum et desideriorum 'ad fruendum potiundumque haustus inexplebiles'.

Atque ad postremum afferam exemplum dictionis Apuleianae, quae nisi e Plauti vel omnino priscorum imitatione explicari non potest. Plautus enim dicit Capt. 852 nominandi istorum copia, itidem Capt. 1008 Quia mi item ut parentes lucis das tuendi copiam; cf. Reisig-Haase III N. 595 et Brix ad Capt. 852, qui alios eiusmodi locos enumerat: Lucr. 5,1223, Varr. R. R. 2,1, Gell. 4,15,1; 5,10,5, Front. etc.). Apulei locus est hic: Flor. 17 (177,8) ceterum ipsius vocis hominis exercendi cassus labor supervacaneo studio plurifariam frustratur.¹⁾

3. De participlo.²⁾

Apul. in Metam. nonnumquam ablativum absolutum adhibuisse videtur, ubi alium casum ponere poterat. Quam dicendi incuriam

¹⁾ 'frustratur' scribo pro 'superatur,' quod certe corrupte codices praebent. (cf. app. crit. ap. VI.) Haud ita difficilis mihi videtur emendatio nec quae sensum laedad loci. Locutio 'cassus labor . . frustratur' non aliena est ab Apulei sermone, immo vero perusitatum est ei praedictiva per prolepsin scribere, cf. supra p. 14 et Met. 6,27 sed frusta fletibus cassum tumultum commovebat, Met. 9,6 vacuum frustra locum detinet.

²⁾ Paucis tangam eum Apulei usum, quo in Metam. saepissime (3,16; 3,17; 4,5; 5,3; 6,2; 3,3; 1,18; 2,4 etc.) verba sentiendi coniungit cum participio. Quod quamquam ne optimis quidem scriptoribus est alienum, tamen hac in re bene potest mentio fieri comicorum praecipue consuetudinis, qui

nisi emendatione vel propria interpretandi ratione ab Apuleio abiudicamus, hic quoque affectatur insolentior comicorum usus, quem exemplis illustrat Lor. ad Mil. 559: Si ego me sciente paterer vicino meo Eam fieri . . iniuriam. Most. 230 te me vivo umquam sinam egere aut mendicare etc. (cf. etiam Tammelin l. l. p. 143; Lindsay, Synt. Plaut. p. 34). — Met. 7, 24 (vd. app. crit. ap. Helm.) Tali sententia mediis Orci manibus extracto sed extremae poenae reservato maerebam.¹⁾ Met. 1, 7 probe curato (nisi forte pro neutro genere intellegis, ut Helm vult; Vl. scr. . . ‘um’) ad hospitium lassus ipse fatigatum aegerrime sustinens perduco. Met. 3, 12 Haec adhuc me loquente manu firmiter inecta Milo . . producit ad lavacrum proximum (quamquam facilis est emendatio . . . me loquentem manu . . . cf. Ap. 42 p. 49, 6 H.). NB.: Pertinet hoc etiam Met. 9, 5 — si ‘sibilo’ pro ablativo instrumenti habendum est — ianuam pulsat sibilo etiam praesentiam suam denuntiante.

Coniugationem periphrasticam, quam vocant, satis crebro adhibuit Apuleius idque ex imitatione sermonis comicorum aut priscorum (Plaut., Ter., Cat.) fluxisse verisimillimum est. Posteriore aetate a plerisque scriptoribus neglectum hunc usum invenimus nonnumquam ap. Ciceronem et ap. rerum gestarum scriptores (de bello Hisp. cf. Koehler l. l. p. 449), saepius apud Vitruvium, Apuleique aetate apud Gellium. Schmalz p. 316, 183 affert Plauti ‘ut tu sis sciens’ pro ‘ut scias’, quod legis etiam apud Ter. Andr. 508, 775. Cetera huius dictionis exempla enumerat Blase (Syntax p. 256). — Apul. Mund. 17 lymphantes alii . . sint, pars effantes futura. Mund. 11 sunt . . flantes. Plat. 2, 14 quod sit conveniens. Plat. 2, 22 esse indigens potest. Plat. 2, 24 sint regentes. Ap. 62 (101) qui praesens est. Ap. 63 est larvans. Met. 7, 27 est enim congruens pessimis conatibus. Met. 7, 19 ‘sustinens est’, quod affert Blase p. 257, est coniectura Hildebrandi (cf. Hild. ad h. l. I p. 599 et I 196).

4. De supino.

Non alienum est ab usu priscorum, quod Apuleius frequentissime supinum usurpat ap. verba motum vel causam indicantia (de priscis vide Holtze I 247 sq.; cf. etiam Arch. Lex. 11, 103 de ‘vocare, hortari’ supinum asciscentibus: Plaut. essum vocare Stich. 182, Men. 288, Men. 836 venatum vocas; vetus illud Jct.: ‘ex iure manum consertum vocare’

---

sine ulla significationis discrimine vb. sentiendi et infinitivum et particip. promiscue adiungunt (cf. Tammelin ‘de part. prisc. lat’ Hels. 1899 p. 46sq., Haul. ad Phorm. 6). Per graecae certe dictionis leges atque exemplo poetarum (cf. Verg. Aen. 2, 377 sensit medios delapsus in hostes) sibi concessit Met. 4, 34 plaga percussi sero sentitis (cf. Schmalz p. 312, 178). Graecorum sane more, comicis tamen praecedentibus scribit Apuleius Met. 4, 22 nec me manducantem somnus impeditre potuit. Met. 10, 33 ecce nunc patiemur philosophantem nobis asinum. cf. Ter. Phorm. 521 Ego te complures . . menses tuli Pollicitantem et nihil ferentem, flentem.

¹⁾ Met. 2, 6 non iam potest afferri (ap. Vl. ‘memet expedito’); ap. Helium enim legitur ‘memet expedio’.

traditum apud Varr. L. L. 6, 64 etc.). Optimi scriptores rarius hac constructione usi sunt (cf. Schmalz p. 320). — Flor. 16 [171, 24] veniebam redditum quod pepigeram. Ap. 48 accusatum venistis. Ap. 42 consultum venisse. D. Socr. 19 prohibitum ibat. Plat. 1, 3 — petitum. Met. 7, 19 me perditum — (6, 29). Flor. 11 (161, 6) aliena furatum —. Met. 7, 10 Marti pergium supplicatum. Met. 7, 7 suppetiatum convocat. Met. 1, 14 proclamares suppetiatum etc.

2. De modis et temporibus.

Indicativi usus apud Apuleium multo liberior est quam apud optimae latinitatis scriptores. Atque hanc dicendi libertatem ab Apuleio plerumque ex priscorum sermone sumptam esse ex exemplis sequentibus elucebit.

Ac primum Apuleius interrogationem dubitativam, quam vocant, indicativo notat. Quae dicendi ratio saepius in Metam., raro alibi reperta vulgi sermoni propria est, occurrit igitur praecipue apud comicos, quorum laxam dictionem affectasse Apuleium non sine iure conicimus. Ceteroquin hic indicativus eodem liberiore modo adhibetur apud Ciceronem (in epp. ad Att. scriptisque prioribus). Varron., Catull., Verg., Iuven. (cf. Ellis ad Cat. 1, 1 Friedl. ad Iuven. 4, 130; 3, 296), cf. Plaut. Pseud. 1143 quid agimus? Most. 368 quid ego ago? (Lor. adn.), Mil. 250, Trin. 1062, Ter. Haut. 343 etc. — Apul. Met. 5, 16 quid dicimus de . . illius mendacio? Met. 4, 34 quid differo? quid detrecto? Met. 6, 1 unde autem scio, an istic degat . . (Met. 1, 15; 10, 26). Met. 5, 6 quid iam . . expecto, quid spero? Met. 2, 8 quid ego de ceteris aio? Ap. 56 ecquid ego de luco . . loquor? Saepius indicativus futuri exprimit interrogationem dubitativam (cf. Schmalz p. 328, 202), sicut Ter. Hec. 516 quid viro meo respondebo misera? Plaut. Stich. 599 solus cenabo domi? — Apul. Met. 3, 22 hunc alitem factum ubi quaeram, videbo quando? Met. 6, 28 quas tibi gratias perhibebo, quos honores habebo? . . Met. 6, 26 sed quo gentium capesselur fuga? D. Socr. 5 iurabo per Iovem?. ibidem: cui igitur preces adlegabo? cui votum nuncupabo? cui victimam caedam? quem . . ciebo? quem . . adhibebo?

Iam vero apud Apuleium indicativus futuri praeditus est sensu potentiali. Hoc invenimus apud priscos indeque apud recentiores. cf. Ter. Eun. 732 verbum hercle hoc verum erit (*εἰη ἄν*), cf. Schmalz p. 328, Blase 119, etiam quae adn. Brix ad Trin. 606, 923. — Met. 3, 5 quod . . crimen non diffitebor. Flor. 16 (173, 11) neque enim diffitebor. Met. 8, 6 percepit tale nuntium, quale non audiet aliud. Mund. 10 haec sat erit. Mund. 27 multo magis deo inconveniens erit (*περὶ κόσμου* cap. 6: *ἀποτέλεσται ἄν εἰη θεῷ*). Met. 2, 20 nec satis quisquam definire poterit. Quae cum ita sint, vix mutabimus codicum lectionem Met. 4, 34 haec erunt vobis egregiae formonsitatis meae praeclera praemia (Vl: erant: Jahn: sunt).